

Versenysportolók és a társadalmi igazságosság

Absztrakt

A dolgozat a társadalmi igazságosság témakörén belül három területet vizsgál meg speciális versenysportolói mintán. A kutatás fókuszában álló témák: (a) a győzelemre és a vereségre adott érzelmi, kognitív, személyközi és viselkedéses reakciók (Fülöp és Berkics 2007); (b) az igazságos világba vetett hit (Dalbert, 1999), melyet a mintára való tekintettel átalakítottunk igazságos versenysportba vetett hitté; (c) és a rendszerigazolás (Kay és Jost, 2003). A vizsgálatban szereplő sportolók száma összesen 401. Három sportág került be a kutatásba: kajak-kenu (138 fő), kézilabda (130 fő) és ökölvívás (133 fő). Nagy részük Magyarországon a legjobbak közé tartozik, sokan közülük pedig Európában és a világon is vitathatatlanul a legjobbak. A kutatás tartalmazza többek között kilenc olimpiai bajnok (kajak-kenu), egy KEK győztes csapat játékosainak (kézilabda) valamint hét világbajnok (profibokszt: WBA, WBC; amatőr ökölvívás kick-bokszt, k-1) válaszait. A mintában a nemi arány kiegyensúlyozott volt - megközelítőleg ötven-ötven százalék. A kutatás exploratív jellegére való tekintettel nem fogalmaztunk meg nullhipotézist. A győzelemre adott reakciók faktorelemzése három faktort mutatott ki, melyek a bennük szereplő tételek alapján a következő neveket kapták: Gy1. nárcisztikus öröm; Gy2. önfeledt öröm; Gy3. szorongás, félelem. A vereségre adott reakciók faktoranalízise négy faktort eredményezett, melyek a bennük magas faktorsúlyt kapott tételek miatt az alábbi elnevezéseket nyerték: V1. azonnali, intenzív negatív érzések; V2. hosszabb távú, tompább negatív érzések; V3. feladás, deaktiváció; V4. győztes ellen irányuló negatív érzések. A faktorok egymással történő korreláltatása a következő szignifikáns együttjárásokra mutatott rá: aki győzelme esetén nárcisztikus örömmel reagál, annál vereség esetén feladás, deaktiváció és a győztes ellen irányuló negatív érzések érhetőek tetten. Akinél győzelmét követően a második faktor, vagyis az önfeledt öröm jelentkezik, az vereség után hosszabb távú, tompább érzéseket él át, hiányoznak nála az azonnali negatív érzéseket, és nincsenek a győztes ellen irányuló negatív érzelmei sem (utóbbi kettő a második faktorról szignifikánsan negatívan korrelál). Annál a versenyzőnél, akin győzelme után a harmadik faktor, a szorongás, félelem dimenziója mutatkozik, annál a vereség esetén az első és a harmadik faktor jelenik meg, vagyis az azonnali, intenzív negatív érzések, valamint a feladás, deaktiváció.

Elméleti háttér

A versengés-kutatás történetét Fülöp Márta (2008) foglalta össze. Tanulmánya bemutatja, hogyan változott a kutatás szemlélete a huszadik században a második világháborútól a kilencvenes évek elejéig.

A kutatás vezető és többségi paradigmáját Morton Deutsch alakította ki, mely szerint a versengés és az együttműködés egymástól szilárdan elkülönülő, polarizált fogalmak. A versengést és a konfliktust lényegében szinonimaként kezelte, a konfliktus fogalmát negatívnak tartotta.

A paradigma megváltozása az 1990-es években kezdődött meg. Ez az az időszak, amikor a Szovjetunió összeomlott, és az egykori keleti blokkba tartozó országok saját jövőjük alakítását és megvalósítását a szabad versenyen alapuló piacgazdaságban képzelték el. Deutsch maga is elismerte, hogy a túlegyszerűsítő dichotomizálás nem biztos, hogy célravezető, mivel a való életben a versengés és az együttműködés tiszta formájában csak nagyon ritkán található meg. Tanítványai felvetették, hogy a versengésnek lehetnek jótékony hatásai is, például az önértékelésre. Maga az a tény, hogy a személy elmenekülés helyett szembenéz a kihívással és vállalja a megmérettetést, pozitívan hat az önértékelésére. A versengést és az együttműködést többé már nem tekintették egymással ellentétes folyamatoknak, hangot kapott az, hogy a korábbi elméletek alábecsülték a két magatartásforma együttes előfordulásának gyakoriságát, és ennek a motivációs és viselkedéses komplexitásnak a gyakorlati jelentőségét.

A versengés, mint interperszonális jelenség a nevelésben is kulcsszerepet játszik (Fülöp, 2001) . A folyamat során a versengő felek felismerik önnön erősségeiket és gyengeségeiket. A megfelelő szintű önismeret adhat ugyanis esélyt arra, hogy a gyermekek az életben megtalálják a személyiségüknek és képességeiknek megfelelő területet. Az egyén a másokkal való összehasonlítás során tanulhat önmagáról a legtöbbet. Az összehasonlítás során mindenki felbecsüli saját értékeit, így lehetővé válik a felismert értékeknek megfelelő csoporton belüli státus és szerep elnyerése. Ez pedig az egyén lelki egészségének, és a csoport jó működésének egyik fontos feltétele. Szolgálhatja valamilyen közvetlen cél elérését, de elősegítheti a hosszabb távú önfejlődést is, és hozzájárulhat a személyiség differenciálódásához. A folyamat által az egyén számára felmérhetővé válik, milyen belső erőforrásokkal rendelkezik.

A társas összehasonlítás és a versengés hosszabb távú és áttételesebb funkciója az önfejlesztés. A versengés következtében ugyanis az egyén számos olyan tulajdonságát vagy képességét bontakoztathatja ki, amelyek egyébként lassúbb ütemben vagy egyáltalán nem fejlődnének. Ahhoz, hogy az összehasonlítás valóban az önfejlődést szolgálja, a legmegfelelőbb az ún. felfelé hasonlítás, vagyis olyan összehasonlítás, ahol a másik kiválasztása, aki az adott dimenzióban jobb, s aki meg tudja tanítani az egyént arra, hogyan teljesítsen kiemelkedőbben, aki arra ösztönzi, hogy több és jobb legyen.

Fülöp Márta és Berkics Mihály írták le először a győzelemmel és a veszteséssel való megküzdés mintázatait serdülőkorban (Fülöp és Berkics, 2007). Azt megelőzően a pszichológiai szakirodalomban nem jelent meg olyan szisztematikus vizsgálat, amely a győzelemre és veszteségre adott érzelmi, kognitív és viselkedéses válaszokat a maguk komplexitásában és egymással való összefüggésben tárta volna fel. A kérdés azért bír rendkívüli jelentőséggel, mivel a győzelem és a veszteség a versengési folyamatok természetes velejárói. Mindkét eredménnyel intenzív érzelmek járnak együtt, s mindkettő hatással van az egyén önértékelésére, interperszonális kapcsolataira és további viselkedésére is. Ezért nagyon fontos, hogy a győztes és a vesztes miként tudják ezt az élményt megfelelő módon feldolgozni.

Az igazságosság és az igazságtalanság észlelése: az igazságos világba vetett hit és a rendszerigazolás elmélete

Sajátos emberi tulajdonság, hogy igazolásokat keresünk saját és mások cselekedeteire, emellett attitűdjeinket illetően igyekszünk megszabadulni az ellentmondásoktól. A konzisztencia érdekében énkiszolgáló torzításokkal élünk. Heider egyensúlyelmélete (Heider, 1958/2003) az attitűdök közötti kölcsönhatásban érvényesülő általános törvényszerűségeket írja le, és a személyek közötti viszonyra fókuszál. Festinger kognitív disszonancia elmélete (Festinger, 1957/2000) általánosabban fogalmaz, kimondja, hogy a személy vélekedései közötti ellentmondás negatív állapotot idéz elő, melynek hatására megváltoztatja attitűdjeit.

Az igazságos világba vetett hit elmélete (Lerner, 1980) szintén megfeleltethető egyfajta énvédő mechanizmusnak, mely szorongáscsökkentő funkcióval bír. Az emberek motiváltak arra, hogy a világot igazságosnak lássák, és higgyenek abban, hogy mindenki azt kapja, amit megérdemel, és mindenki azt érdemel, amit kap. Mivel a legtöbb ember pozitívan vélekedik önmagáról, ebből kifolyólag ha a világ igazságos, akkor az ember biztonságban érezheti magát és nyugodt lehet a jövő felől.

Mintegy ellenpontként a szociális dominancia elmélete (Sidanius és Pratto, 1993; in Hunyady et al. 1998) az emberi természetnek arra a sajátására hívja fel a figyelmet, hogy a mindenkor emberi társadalmakban elkerülhetetlen az elnyomás. Az emberiség történelme során mindvégig csoportalapon, hierarchikusan szerveződött. Ennek következtében egyes csoportok a hierarchia csúcsán helyezkednek el, mint uralkodók, mások pedig a hierarchia aljára, a társadalom peremére kerülnek, mint elnyomottak. Nyilvánvaló igazságtalansága ellenére a hierarchikus szerveződés számos előnyt hordoz magában, elősegíti a csoport és ez által a faj fennmaradását.

Az említett csoport alapú szerveződés abból ered, hogy az ember lényegénél fogva társas lény (Aronson, 2008). Az egyén énképében meghatározó szereppel bír, hogy mely csoporthoz, csoportokhoz tartozik. A társas identitás elméletét (Tajfel és Turner, 1986; idézi Jost 2003) azért fejlesztették ki, hogy meg lehessen magyarázni azt a váratlan kísérleti eredményt, hogy interakciós előtörténettel nem rendelkező, „minimális” laboratóriumi csoportok részrehajlóak voltak az ingroup javára a sztereotipizálás, a teljesítmények értékelése és az erőforrások odaítélése tekintetében. Mivel az embereknek nagy a kedvező önértékelés iránti igényük, és mivel a csoporttagság fontos részét képezi az énfogalomnak, az emberek saját csoportjukat kedvezőbbnek ítélik meg, mint a külső csoportot. A társas identitás elmélete szerint létezik egy egyéni és kollektív önértékelésünk növelésére irányuló általános hajtóerő, ami arra készteti az embereket, hogy az ingroup és releváns outgroupok között összehasonlításokat tegyenek az előbbi javára.

A John T. Jost nevéhez kötődő rendszerigazolás elmélet (Jost, 2003) integráló szerepet hivatott betölteni a szociálpszichológiában. A korábbi elméletek felhasználásával arra keresi a választ, hogy az alávetett, elnyomott csoportok miért hajlamosak arra, hogy legitimációval lássák el az őket kizsákmányoló, margóra szorító és ott tartó társadalmi berendezkedést.

A rendszerigazolási elmélet és az igazságos világba vetett hit elmélete szorosan kapcsolódnak egymáshoz. Aki hisz abban, hogy a világ alapjában véve igazságos, vagyis hogy a jók elnyerik méltó jutalmukat, a rosszak pedig egyszer mindenképp megbűnhődnek, az hajlamos arra is, hogy a fennálló gazdasági, társadalmi, politikai rendszert is legitimnek lássa. Egy igazságos világban csak feddhetetlen rendszerek uralkodhatnak, melyek az emberek érdekeit szolgálják. Lényegében mind a rendszerigazolás, mind az igazságos világba vetett hit esetében egyfajta disszonancia redukció megy végbe.

Annak feltárása, hogy a versenyzők miként vélekednek a társadalmi igazságosság eme három szegmenséről azért fontos, mert a sportolók tevékenységüket a versenysport során mindennapoktól eltérően szigorúan szabályozott keretek között végzik.

Mintavétel

A vizsgálatban összesen 401 sportoló vett részt. A részvétel előfeltétele volt, hogy a sportoló aktívan versenyezzen, ugyanakkor betöltötte már 14. életévét. A kérdőív első részében rákérdeztem a valaha elért legjobb eredményére, valamint az aktuális évben elért legjobb eredményére. Utóbbi kérdés biztosította, hogy csak aktív versenyzők kerüljenek be a mintába. Az adatfelvétel 2010 decemberétől 2012 októberéig tartott. A vizsgálatban résztvevő sportolók nemek és sportágak szerinti eloszlása az első ábra szemlélteti:

1. ábra: a vizsgálatban résztvevő sportolók nemek és sportágak szerinti eloszlása

Sportág	Kajak-kenu	Kézilabda	Küzdősport
Férfiak	70	70	72
Nők	68	60	61
Teljes almintá	138	130	133
Teljes minta	401		

A résztvevők férfi-nő aránya kiegyensúlyozott volt, megközelítőleg 50-50 %. A sportolók nemi arányát a második ábra szemlélteti:

2. : a vizsgálatban résztvevő sportolók pontos nemi aránya

Nem	Gyakoriság	Százalék
Férfiak	212	52,9
Nők	189	47,1
Teljes minta	401	100

A kitöltők átlagéletkora 21,24, a szórás 6,36 volt. A legfiatalabb versenyző 14, a legidősebb pedig 54 éves volt.

Arra való tekintettel, hogy a vizsgálatban rendkívül eredményes versenyzők vettek részt, valamint arra, hogy a kutatás feltáró jellege mellett eredendően cél volt a kapott eredmények sportágak és nemek szerinti összehasonlítása, szükséges az alminták külön bemutatása is. A táblázatok tartalmazzák a versenyzők által valaha elért legjobb eredményt. Itt csak egyetlen eredményt jelölök, tehát azt nem tartalmazzák a táblázatok, hogy valaki hány-szoros olimpiai bajnok, és emellett még sokszoros világ- és Európa-bajnok is. Az

országos bajnokságoknál a megadott helyezéseket korcsoportoktól függetlenül egyetlen kategóriaként kezeltem. Tehát az országos bajnokságon elért dobogós helyezést illetően minden sportágnál együtt szerepel serdülőtől kezdve a mastersig minden versenyző.

Kajak-kenu

A kajak-kenus versenyzők adatait a harmadik ábra szemlélteti:

3. ábra: a kajak-kenus almlinta adatai

Nem	Gyakoriság	Százalék	Átlag életkor	Életkor szórása	Min.	Max
Férfiak	70	50,7	20,76	6,44	15	43
Nők	68	49,3	20,79	7,96	16	54
Teljes almlinta	138	100	20,78	4,21	15	54

Abban a kivételes megtiszteltetésben lehetett részem, hogy két kivételtől eltekintve az összes aktív magyar olimpiai bajnok kajak-kenus versenyzőt meg tudtam keresni, és ők hozzájárultak a vizsgálatban való részvételhez. A sportág legmeghatározóbb alakjaihoz eljutottam, és a minta nagyságára való tekintettel a kevésbé eredményes versenyzők is szerepelnek a kutatásban. A negyedik ábra tartalmazza a versenyzők által elért legjobb eredményeket:

4. ábra: a kajak-kenus almlinta tagjai által elért legjobb eredmények

Helyezés	Ol	Vb	Eb	Mar Vb	Mar Eb	Mas Vk	U23 Eb	Ifi Vb	Ifi Eb	EORV	Mar Ob	Ob
I.	9	6	2	1				6		2	1	23
II.		1	6	1		1		2	1		1	15
III.	2	2		1	1		1	1	3		1	3

(Jelölések: Ol=Olimpia, Vb=Világbajnokság, Eb=Európa-bajnokság, Mar=Maraton, Mas=Masters, U23=23 év alattiak /18 és 23 év közötti versenyzők/, Ifi=Ifjúsági /17-18 éves versenyzők/, EORV=Európai Olimpiai Reménységek Versenye, Ob=Országos bajnokság)

Kézilabda

A kézilabdát illetően is elmondható, hogy kiváló eredményekkel rendelkező csapatok és versenyzők kerültek be a vizsgálatba. Eljutottam a 2011-2012-es szezonban KEK-győztes női kézilabda csapathoz, rajtuk kívül öt NB-1-es, egy NB-2-es, egy Budapest női első osztályában játszó és egy serdülő bajnokságban magát megmérettető csapathoz. A kézilabdázók adatait az ötödik ábra szemlélteti:

5. ábra: a kézilabdázó alminta adatai

Nem	Gyakoriság	Százalék	Átlag életkor	Életkor szórása	Min.	Max
Férfiak	70	53,8	22,22	6,29	14	40
Nők	60	46,2	22,65	6,76	16	44
Teljes alminta	130	100	22,42	6,49	14	44

(Megj.: Egy kitöltő nem adta meg az életkorát)

Küzdősport

Az ökölvívás lett volna harmadik sportág, amelyet be szerettem volna vonni a kutatásba. Mivel nem tudtam a kellő elemszámnak megfelelő ökölvívó nőt megkeresni – azon prózai okból kifolyólag, hogy összesen nincsenek annyian –, ezért miután egyeztettem a sportágak meghatározó szakembereivel, úgy döntöttem, hogy kiterjesztem a vizsgálatot a női kick-bokszolókra, thai-bokszolókra és k-1-esekre. A férfiakat illetően ez az alminta csak ökölvívókból áll.

A küzdősportolók adatait a hatodik ábra szemlélteti:

6. ábra: a küzdősportoló alminta adatai

Nem	Gyakoriság	Százalék	Átlag életkor	Életkor szórása	Min.	Max
Férfiak	72	54,1	19,99	4,29	15	33
Nők	61	45,9	21,28	5,77	14	39
Teljes alminta	133	100	20,58	5,05	14	39

A női küzdősportolók adatait a hetedik ábra szemlélteti:

7. ábra: a női küzdősportoló alminta adatai

Sportág	Gyakoriság	Százalék	Átlag életkor	Életkor szórása	Min.	Max
Ökölvívók	39	63,9	20,31	4,93	15	32
Kick-boksz, Thai-boksz, K-1	22	36,1	23	6,79	14	39
Teljes alminta	61	100	21,28	5,77	14	39

A küzdősportolók által elért eredmények a másik két mintához hasonlóan szintén világszinten kimagaslóak. A táblázatok nem jelölik, de a vizsgálat tartalmazza két profi világbajnok (WBA, WBC) és egy profi Európa-bajnok (WBO) ökölvívó válaszait is.

A nyolcadik ábra bemutatja a férfi ökölvívók által elért legjobb eredményeket:

8. ábra: a férfi ökölvívók által elért legjobb eredmények

Helyezés	Vb	Eb	Bocskai	Ob	Ifi Vb	Junior Eb
<i>I.</i>		1		16		
<i>II.</i>				6		
<i>III.</i>	1	3	1	11	1	2

(Megj.: Junior: 15-16 éves kor közötti versenyzők. A Bocskai István emlékverseny a második legrangosabb nemzetközi ökölvívó torna Európában – az Eb után.)

A kilencedik, tizedik és tizenegyedik ábra a női küzdősportolók által elért legjobb eredményeket tartalmazzák:

9. ábra: a női ökölvívók által elért legjobb eredmények:

Helyezés	Vb	Eb	Uniós Eb	Junior Vb	Ob
<i>I.</i>	1		1		10
<i>II.</i>			1		5
<i>III.</i>	2	1		1	5

(Megj.: Junior: 15-16 éves kor közötti versenyzők)

10. ábra: a női kick-bokszolók által elért legjobb eredmények:

Helyezés	Vb	Eb	Vk	Ob
<i>I.</i>	3		1	2
<i>II.</i>				1
<i>III.</i>	3	1	1	

11. ábra: a női thai-bokszolók által elért legjobb eredmények:

Helyezés	Vb	Eb	Ob
<i>I.</i>		1	2
<i>II.</i>		2	
<i>III.</i>	1		

12. ábra: a női K-1-esek által elért legjobb eredmények:

Helyezés	Vb	Ob
<i>I.</i>	1	
<i>II.</i>		1
<i>III.</i>		

A vizsgálat menete

A vizsgálatban résztvevő versenyzők megkeresése hivatalos úton zajlott, maximálisan szem előtt tartva a kutatásetikai normákat. A folyamat viszonylag hosszadalmas volt, de így a lehető legnagyobb mértékben óvni tudtam a versenyzők személyiségi jogait.

A kajak-kenusokat és a küzdősportolókat a sportágak szövetségein keresztül értem el. Legelőször is a szövetségi kapitányok hozzájárulását kértem az adatfelvételhez. A szövetségi kapitányok egyúttal a rendelkezésemre bocsájtották a legmeghatározóbb edzők elérhetőségeit, akikkel ezt követően kapcsolatba léptem. Az edzőkkel egyeztettem annak érdekében, hogy meglátogassam a versenyzőiket. Az edző tudtával és beleegyezésével előre megbeszélte időpontban elmentem az egyesületbe, ahol megkérdeztem a sportolót, hogy a segítségemre lenne-e azzal, hogy kitölti a kérdőívet. Amennyiben a versenyző is jóváhagyta, odaadtam neki a tesztet és megköszöntem a segítségét. A megkeresett több száz sportolóból csak néhányan utasították vissza a vizsgálatban való részvételt annak ellenére, hogy biztosítottam őket az adatok bizalmas kezeléséről. Természetesen tiszteletben tartottam az akaratukat, és megköszöntem nekik, hogy meghallgatták a kérésemet. A kézilabdázók megkeresése is így zajlott, csak ott a sportági szövetség helyett az egyesületek vezetőségével vettem fel a kapcsolatot.

A vizsgálat kritikájaként mindenféleképp felhozható, hogy a kitöltés körülményei nem voltak egységesek. Ennek az az egyik oka, hogy nekem, mint kutatást végző pszichológus hallgatónak nagyon sokféle igénynek kellett megfelelnem, én pedig természetesen alkalmazkodtam ezekhez az igényekhez. Összesen hat sportágot vizsgáltam, a legidősebb és a legfiatalabb versenyző között negyven év a korkülönbség, ezenfelül a csak kisebb versenyeken elinduló hobbistától kezdve a profi – versenyzésből élő – sportolókon át a világsztárokig nagyon széles a skála, ahol el lehet helyezni a vizsgálatban résztvevő versenyzőket. Volt olyan sportoló, akivel edzés előtt, volt, akivel edzés után vettem fel a kérdőívet, sőt olyan is előfordult, hogy valaki két gyakorlat között töltötte ki a tesztet. Másrészt nem mindig az egyesületben kerestem meg versenyzőket. Volt rá példa, hogy valamelyikükkel egy általa megadott helyen találkoztam, mert neki az volt megfelelő. Elvértve, de olyan is akadt, amikor nem tudtam találkozni, vagy nem találkozhattam személyesen a versenyzővel. Ilyenkor az edzőnél, vagy a club felsőbb vezetőjénél hagytam a tesztet, majd később visszamentem a kitöltött kérdőívért.

Másrészt a szememre vethető, hogy a kutatás kezdetétől számítva összesen két évig tartott az adatfelvétel. Ennek magyarázata, hogy pszichológia szakos hallgatóként, BA tanulmányaim alatt vágtam bele ebbe a vizsgálatba, nélkülözve minden külső anyagi segítséget. A minta-elemszám önmagában is hatalmas, ugyanakkor a vizsgált populáció rendkívül speciális voltából adódik, hogy az egész országot be kellett járnom azért, hogy eljuthassak a versenyzőkhöz. A vizsgálat minden anyagi forrását magamnak kellett

előteremtenem, eme körülmény járulékos következményeként sajnos elhúzódott az adatfelvétel folyamata is.

Az alkalmazott kérdőívek bemutatása

A vizsgálatban használt kérdőív nyolc részre oszlik, kitöltése anonim zajlott. Az első részben demográfiai jellegű adatokra kérdeztem rá, mint a versenyző neme, kora, és az általa űzött sportág.

A kérdőív második része Fülöp Márta és Berkics Mihály (2007) zárt kérdőíve volt, mely a győzelemmel kapcsolatos kognitív, érzelmi, személyközi és viselkedéses reakciókat mérte. A kitöltőknek olyan helyzetekre kellett gondolniuk, amikor a versenyzés során győztek, majd 32 lehetséges különböző válaszról kellett 1-től 5-ig terjedő Likert-skálán megítélniük, mennyire jellemzőek rájuk az adott szituációkban.

A kérdőív harmadik és negyedik részében a válaszadóknak a győzelemmel kapcsolatos néhány további állítást kellett megítélniük szintén 1-től 5-ig terjedő Likert-skálán aszerint, hogy mennyire értenek velük egyet, illetve mennyire jellemzi őket olyankor, amikor győznek.

A kérdőív ötödik része ugyancsak Fülöp Márta és Berkics Mihály már idézett publikációjából származott. Itt a kitöltőknek olyan helyzetekre kellett gondolniuk, amikor a versenyzés során vereséget szenvedtek, majd 39 lehetséges különféle kognitív, érzelmi, személyközi és viselkedéses választ kellett 1 és 5 közötti Likert-skálán pontozniuk aszerint, hogy vereség esetén mennyire jellemzi őket. A kérdőív hatodik részében a vereséggel kapcsolatos néhány állításról kellett ismét 1 és 5 közötti Likert-skálán megítélniük, mennyire értenek velük egyet.

A kérdőív azon részeit, melyek győzelemmel és a vereséggel kapcsolatos reakciókat mérték, valamint a győzelemhez és a vereséghez kapcsolódó állításokat Fülöp Márta és Berkics Mihály az első szerző korábbi, a versengéssel kapcsolatos kvalitatív kutatásai alapján állították össze.

A kérdőív hetedik része Claudia Dalbert (Dalbert, 1999) igazságos világba vetett hitet mérő skáláján alapult. Dalbert skálája azt méri, mennyire hajlamos rá az egyén, hogy higgyen abban: a világ igazságos és kiszámítható, mindenki azt kapja benne, amit megérdemel, illetve mindenki azt érdemli, ami osztályrészéül jut.

Claudia Dalbert mérőeszköze lényegében két alskálából áll, véleménye szerint ugyanis megkülönböztethető az általános és a személyes igazságos világba vetett hit. Előbbi a világra általában vonatkozó nézeteket foglalja magában, utóbbi pedig azt a meggyőződést, hogy a világ személy szerint is igazságos a válaszadó szempontjából - vagyis hogy ő maga azt kapja, amit megérdemel, illetve azt érdemli, amit kap.

Berkics Mihály doktori értekezésében (2008) ismerteti azt a vizsgálatot, melynek keretein belül országos reprezentatív mintán alkalmazták Claudia Dalbert összesített skáláját. Azt várták, hogy az adatok faktoranalízisekor a két skála tételei két külön faktorba rendeződnek. A skála magyar változatát a teljes adatfelvételt megelőző próbakérdések tapasztalatai alapján lerövidítették, az eredeti 13 tételből, amelyek közül hat az általános, hét a személyes igazságos világba vetett hitet mérte, csak nyolc, alskálánként négy-négy tételt tartottak meg, mivel a válaszadók a 13 tételt erősen redundánsnak találták. A megmaradt 8 tétel Likert-típusú skálát alkot, a válaszadóknak 1-től 6-ig kell pontozniuk aszerint, hogy mennyire értenek velük egyet.

Vizsgálatomban Claudia Dalbert igazságos világba vetett hitet mérő, 8 tételre rövidített skáláját (melyet Berkics Mihály fordított le magyar nyelvre) átalakítottunk a mintának megfelelően. Arról kérdeztem a versenyzőket, mennyire tartják igazságosnak a versenysportot, az állításokat mind a versenysportra vonatkoztattam. Vagyis például az az állítás, ami eredetileg így hangzott: "A világ alapjában véve igazságos.", nálam így szerepelt: "A versenysport alapjában véve igazságos." Tehát a kérdőívben a *világot* minden tételben felváltotta a *versenysport*.

A kérdőív nyolcadik részét a rendszerigazolási skála alkotta (Kay és Jost, 2003), melyet Aaron C. Kay és John T. Jost fejlesztettek ki annak mérésére, hogy a válaszadó mennyire hajlamos a fennálló társadalmi, gazdasági és politikai rendszer igazolására. A vizsgálatban alkalmazott rendszerigazolási skála nyolc tételből áll, Likert-típusú, tehát a válaszadóknak 1-től 9-ig kell véleményüket kinyilvánítaniuk attól függően, mennyire értenek egyet az állítással. A rendszerigazolási skála elvileg egydimenziós, mivel eredendően egyetlen konstruktumot mér. Azon oknál fogva, hogy eredetileg az amerikai viszonyokkal kapcsolatos nézetek vizsgálatára tervezték, speciálisan az USA társadalmára vonatkozó tételeket is tartalmaz, amiket Berkics Mihály a skála fordításakor magyar viszonyokra adaptálta (Berkics, 2008).

A győzelemre adott reakciók faktorelemzése

A győzelemre adott reakciókat vizsgáló kérdőív 32 tételt tartalmaz, és idáig csak két írásbeli publikáció született róla (Fülöp és Berkics, 2007; Berkics, 2008). Fülöp Márta és Berkics Mihály (2007) nemileg kiegyensúlyozott középiskolás mintán végezték a vizsgálatukat. Kutatásukban a kérdőív feltáró faktorelemzése négy faktort mutatott ki. Az első faktorba, melyet „öröm és aktiváció” névvel jelöltek, olyan tételek tartoztak, amelyek a győzelemmel kapcsolatos pozitív érzelmekre, valamint a győzelem által nyert aktivációra utalnak. A faktorba tartozó tételekre példa: „Fel vagyok dobva (lelkes vagyok)”, „Sikereselem érzem magam”, „Boldog vagyok”. A második faktorba olyan válaszok tartoztak, amelyekben „nárcisztikus énfelnagyítás” – a faktor is végül ezt a nevet kapta – mások lenézése jelent meg. A faktor tételeiből néhány: „Kárörömet érzek a veszteséssel szemben”, „Lenézem azokat, akik vesztek”, „Úgy érzem, több vagyok másoknál”. A harmadik faktorba, melynek a „bűntudat és félelem” nevet adták, olyan tételek kerültek, melyek a győzelemmel kapcsolatos negatív érzéseket és félelmeket fejeztek ki, mint „Lelkiismeretfurdalást érzek”, „Zavarba hoz”, „Félek, hogy nem fognak szeretni”. A negyedik faktort olyan állítások alkották, melyek a győzelmet követő nyugalomra és elégedettségre vonatkoztak, így a neve is „elégedett deaktiválódás” lett. A belekerült tételekre példa: „Nyugalom áraszt el”, „Szerencsésnek érzem magam”, „Szeretem magam”.

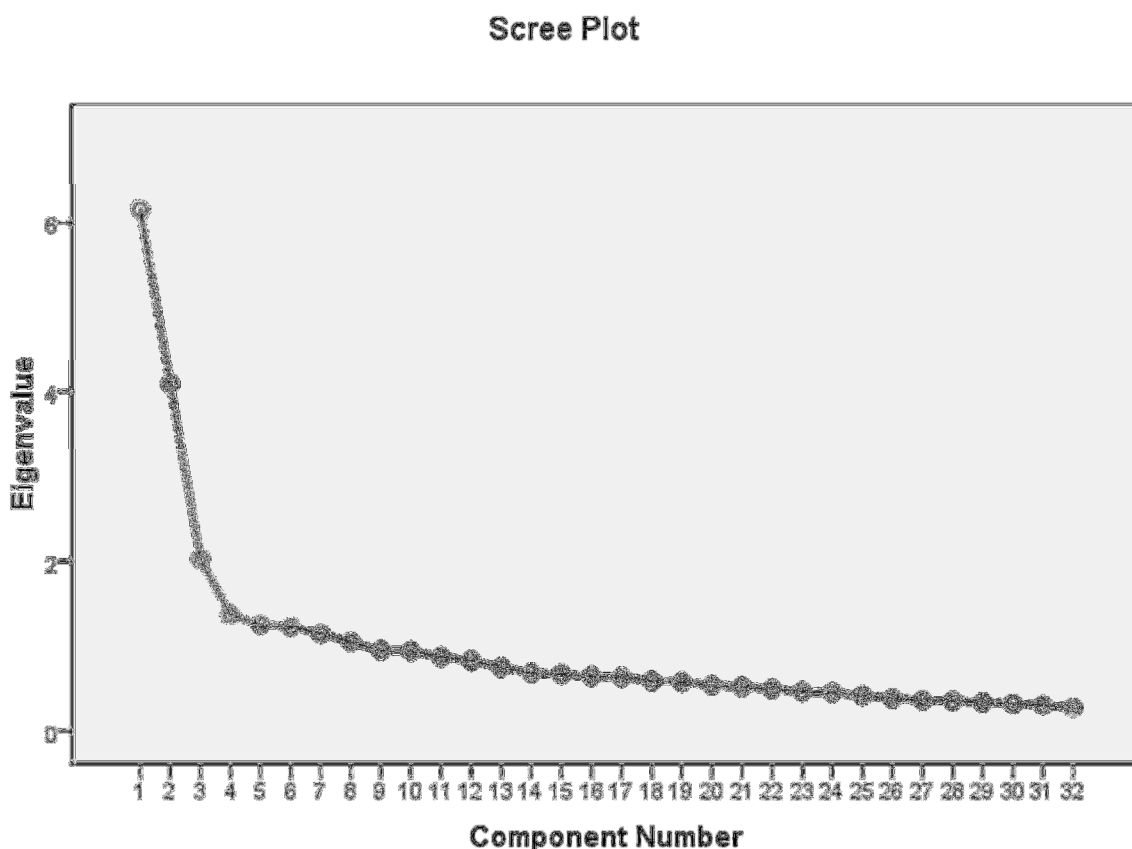
Berkics Mihály (2008) vizsgálatában a minta egyetemistákból állt és erős női többség jellemezte. Berkics három faktort különített el. Az első faktort a kérdőívet bemutató eredeti publikációhoz hasonlóan „öröm és aktiváció”-ként aposztrofálta (a faktor tételeire példa: „Jól érzem magam”, „Büszke vagyok”, „Boldog vagyok”). A belekerült tételek alapján a második faktor, akárcsak a már idézett vizsgálatban „nárcisztikus énfelnagyítás” nevet nyerte el („Hatalommal rendelkezőnek érzem magam”, „Lenézem azokat, akik vesztek”, „Úgy érzem, több vagyok másoknál”). A harmadik faktor pedig a „társas óvatosság” elnevezést kapta („Zavarba hoz”, „Félek, hogy nem fognak szeretni”, „Meglepetést élek át”).

Mivel a korábbiakkal ellentétben jelen dolgozat mintája nemileg kiegyensúlyozottnak mondható, ugyanakkor igen speciális, ezért teljesen előlről kellett elvégezni a faktorelemzést, és ellenőriztem a kérdőív megbízhatóságát is. A faktoranalízist főkomponens elemzéssel végeztem varimax rotációval.

Az első elemzésben még nem limitáltam a faktorok számát. Az egyetlen kritérium az volt, hogy a faktorok sajátértéke 1-nél magasabb kellett, hogy legyen. Így nyolc faktort

kaptam, az utolsó két faktorba azonban csak két-két tétel került. A faktorok ebben a formában nem voltak értelmezhetőek, ugyanakkor ennyi faktor egyáltalán nem felel meg az adatredukció elvének. A scree plot alapján – melyet a tizenharmadik ábra szemléltet - arra lehetett következtetni, hogy a három faktoros megoldás lesz megfelelő.

13. ábra

Három faktorról újra lefuttattam az elemzést, és futtatásonként egyesével elhagytam azokat a tételeket, amelyek kommunalitása nem haladta meg a kritikus ,25-ös értéket. Ennek eredményeképp két tételt kellett kiemelni, a megmaradt 30 tétel pedig három jól értelmezhető faktorba rendeződött, amelyek az összvariancia 40,50 %-át magyarázták. A benne magas súlyt kapott tételek alapján az első faktor a „*narcisztikus öröm*” elnevezést nyerte, és olyan tételek kerültek bele, mint „Úgy érzem, én vagyok a legjobb”, „Hatalommal rendelkezőnek érzem magam”, vagy „Úgy érzem, több vagyok másoknál”. A második faktor a bele került tételek alapján „*önfelelt öröm*”-ként volt interpretálható. Ezt a faktort olyan

állítások alkotják, mint „Fel vagyok dobva (lelkes vagyok)”, „Jól érzem magam”, „Boldog vagyok”. A harmadik faktort a „szorongás, félelem” névvel lehet röviden összefoglalni. Olyan állítások alkotják, mint „Félek, hogy nem fognak szeretni”, „Lelkiismeretfurdalást érzek” és „Zavarba hoz”.

14. ábra: a győzelemre adott reakciók faktorelemzése

Győzelemre adott reakciók faktorelemzése	1. Faktor: Narcisztikus öröm	2. Faktor: Önfeledt öröm	3. Faktor: Szorongás, félelem
Magyarázott variancia (%)	20,50	13,50	6,50
Összvariancia (%)	40,50		
Kaiser-Meyer-Olkin próba	,860		
Item-maradék korrelációk terjedleme	,382-,635	,154-,493	,320-,572
Cronbach-alfa	,856	,701	,711
Tételek és faktorsúlyok			
Úgy érzem, én vagyok a legjobb	,722		
Sikereseznek érzem magam	,660	,320	
Elismertnek érzem magam	,658		
Úgy érzem, több vagyok másoknál	,658		
Megnő az önbizalmam	,651		
Hatalommal rendelkezőnek érzem magam	,630		
Erősnek érzem magam	,608		
Elégedett vagyok magammal	,564		
Úgy érzem, érték valamihez	,511		
Magabiztosnak érzem magam	,496	,325	
Úgy érzem, az emberek irigyelnek	,492		
Úgy érzem, bizonyítottam	,448	,325	
Büszke vagyok	,418	,322	
Lenézem azokat, akik veszítettek	,341	-,640	
Fel vagyok dobva (lelkes vagyok)		,624	
Jól érzem magam		,584	
Boldog vagyok		,564	
Semmit nem érzek		-,527	
Nem foglalkozom vele		-,513	
Kárörömet érzek a veszteség szemben	,321	-,492	
Izgatott vagyok		,469	
Energikusnak érzem magam	,324	,459	
Szerény maradok		,376	
Lelkiismeretfurdalást érzek			,673

Zavarba hoz			,648
Félek, hogy nem fognak szeretni			,617
Szomorú vagyok			,577
Meglepetést élek át			,573
Sajnálatot érzek a vesztes iránt			,508
Szégyenkezem		-,374	,497

Megjegyzés: a ,32-nél kisebb faktorsúlyok nem szerepelnek a táblázatban

A győzelemre adott reakciók faktorainak korrelációi a győzelemre vonatkozó állításokkal

Megvizsgáltam, hogyan járnak együtt a győzelemre és a vereségre adott reakciók a győzelemre és a vereségre vonatkozó általánosabb állításokkal, melyeket szintén tartalmazott az alkalmazott kérdőív. Az együttjárások meglehetősen gyengék, mintázatuk viszont annál érdekesebb.

Az a versenyző, aki a győzelemre nárcisztikus örömmel reagál, az feltételezi mások irigységét, elismerését és csodálatát, ugyanakkor nagyon fontos neki a győzelem és azt ennek megfelelően meg is ünnepli (kiereszt a győzelem után). Aki a győzelmének önfeledten örül, az emellett fontosnak tartja, hogy szerény maradjon, energiát ad neki a győzelem, utána még többet dolgozik és új célokat állít fel. A győzelem esetén átélt társas szorongás, a félelem a nem-elfogadástól viszont gátolja a versenyzőt abban, hogy legközelebb is győzni akarjon. A korrelációkat a tizenötödik és a tizenhatodik ábra szemlélteti.

15. ábra: A győzelemre vonatkozó állítások korrelációi a győzelemre adott reakciók faktoraival

Tételek	Gy1. nárcisztikus öröm	Gy2. önfeledt öröm	Gy3. szorongás, félelem
A győztesnek szerénynek kell lennie, mert különben kivívja mások ellenérzését.		,324**	
A győzelem irigységet vált ki.	,195**		
A győztest az emberek általában elismerik.	,270**	,247**	
A győzelem csodálatot vált ki.	,204**	168**	
A győzelem nagyon fontos nekem.	,206**		

**<,01 – a táblázatban csak a szignifikáns korrelációk szerepelnek

16. A győzelem utáni viselkedésre vonatkozó állítások korrelációi a győzelemre adott reakciók faktoraival

Tételek	Gy1. nárcisztikus öröm	Gy2. önfeledt öröm	Gy3. szorongás, félelem
A győzelem energiát ad a folytatáshoz. Még nagyobb erővel dolgozom utána.		,440**	
Kieresztek egy-egy győzelem után.	,167**	-,163**	
Győzelem után kevesebbet dolgozom.		-,151**	
Legközelebb is győzni akarok.		,282**	-,118*
Új célokat állítok fel.		,222**	

**<,01 – a táblázatban csak a szignifikáns korrelációk szerepelnek

A győzelemre vonatkozó állítások, valamint a viselkedéses tendenciák korrelációi egymással azért érdekesek, mert validálják a kérdőívet, valamint rámutatnak általánosabb viselkedéses tendenciák együttjárásaira. A mátrixos elrendezésből adódik, hogy a 18 ábrán a tételek kétszer szerepelnek a táblázatban, a könnyebb áttekinthetőség érdekében az értékek megvastagítva szerepelnek.

17. ábra: A győzelemre vonatkozó állítások korrelációi egymással

	A győztest az emberek általában elismerik.	A győzelem csodálatot vált ki.	A győzelem nagyon fontos nekem.
A győztest az emberek általában elismerik.		,253**	,250**
A győzelem csodálatot vált ki.			,289**

**<,01 – a táblázatban csak a szignifikáns korrelációk szerepelnek

18. ábra: A győzelem utáni viselkedésre vonatkozó állítások korrelációi egymással

	A győzelem energiát ad a folytatáshoz. Még nagyobb erővel dolgozom utána.	Kieresztek egy-egy győzelem után.	Győzelem után kevesebbet dolgozom.	Legközelebb is győzni akarok.	Új célokat állítok fel.
A győzelem energiát ad a folytatáshoz. Még nagyobb erővel dolgozom utána		-,150**	-,300**	,327**	,424**
Kieresztek egy-egy győzelem után.	-,150**		,339**		
Győzelem után kevesebbet dolgozom	-,300**	,339**		-,263**	-,193**
Legközelebb is győzni akarok	,327**		-,263**		,309**
Új célokat állítok fel.	,424**		-,193**	,309**	

**<,01 – a táblázatban csak a szignifikáns korrelációk szerepelnek

A vereségre adott reakciók faktorelemzése

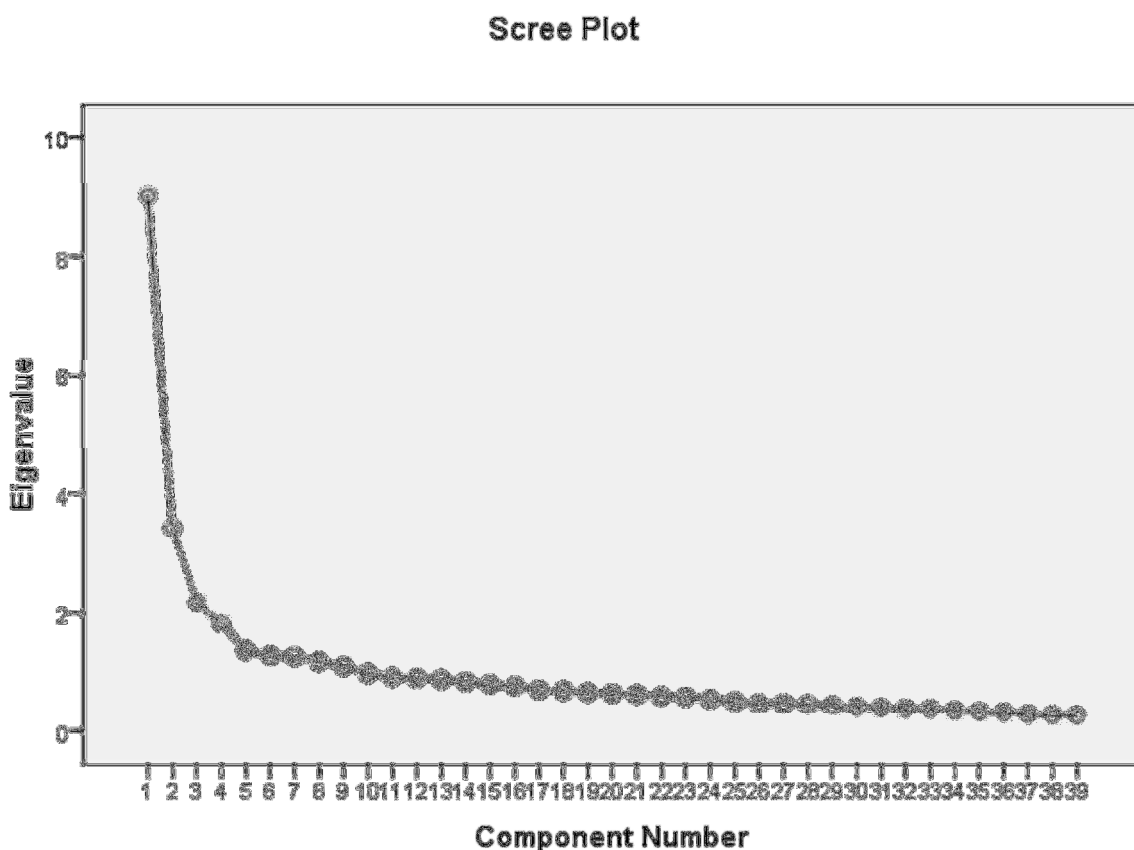
Fülöp Márta és Berkics Mihály (2007) kutatásában a vesztesre adott reakciók a faktorelemzés alapján négy faktorba sorolódtak. Az első faktorban („önleértékelés”) olyan tételek jelentek meg, melyek az önbizalom elvesztéséről és lecsökkent önértékelésről árulkodtak. A faktor tételeire példa: „Rossz embernek érzem magam”, „Értéktelennek érzem magam”, „Elveszítem az önbizalmam”. A második faktorba a szomorúsággal és a vesztes miatti frusztrációval kapcsolatos tételek kerültek, a faktor neve így „szomorúság-frusztráció” lett („Szomorú vagyok”, „Csalódott vagyok”, „Legyőzöttnek érzem magam”). A harmadik faktor tételeiben a győztes ellen irányuló érzések jelentek meg („Haragszom a győztesre”, „Irigységet érzek”, „Bosszút szeretnék állni”, így a neve is „agresszió a győztesrel szemben” lett. A negyedik faktor pusztán három tételt tartalmazott, mely „hárítás, deaktiválódás”-ként lett megjelölve, a tételei pedig: „Unalmat érzek”, „Fáradtságot érzek”, „Nem foglalkozom vele”.

Berkics Mihály (2008) vizsgálatában a faktorelemzés reprodukálta az idézett tanulmány első három faktorát. A bennük megjelenő tételek alapján a három faktor az

„önleértékelés” („Rossz embernek érzem magam”, „Lenézettnek érzem magam”, „Gyűlölöm önmagam”), „szomorúság-frusztráció” („Szomorú vagyok”, „Csalódott vagyok”, „Kudarcot élek át”) és „ellenségesség a győztessel szemben” („Haragszom a győztesre”, „Gyűlölöm a győztest”, „Irgységet érzek”) címekkel kerültek meghatározásra.

Akárcsak a győzelemre adott reakciókat mérő kérdőív esetében, a vereségre adott reakcióknál is főkomponens elemzést alkalmaztam varimax rotációval. Itt sem limitáltam először a faktorok számát, az egyedüli kikötés a sajátértékekre vonatkozott, melyeknek nagyobbaknak kellett lenniük 1-nél. A screeplot alapján a négyfaktoros megoldás bizonyult a legideálisabbnak.

19. ábra

Az elemzés menete megegyezett az előző kérdőívénél leírtakkal. Sorban elhagytam azokat a tételeket, melyeknek kommunalitása nem érte el a ,25-ös értéket. Ebből kifolyólag összesen három tételt kellett kiemelnem, a megmaradó tételek kommunalitása azonban elérte az elfogadható szintet. Az elemzés négy faktort eredményezett, melyek az összvariancia 44,34

%-át magyarázzák. Az első két faktorban van olyan közös vonás, mely megkülönbözteti a másik két faktortól, mégpedig az, hogy megjelenik bennük az idői tényező. Az első faktor a benne szereplő tételek alapján az „azonnali intenzív negatív érzések”, míg a második a „hosszabb távú, tompább negatív érzések” nevet kapta. A harmadik faktort a benne megjelenő tételek miatt „feladás, deaktiváció”-ként lehet aposztrofálni. A negyedik faktor esetében a bele került tételek által a „győztes ellen irányuló negatív érzések” elnevezés bizonyult adekvátnak. Ahogy a győzelemre adott reakciókat mérő kérdőív esetében, itt is ellenőriztem a kérdőív megbízhatóságát. A faktorelemzés eredményeit a huszadik ábra szemlélteti:

20. ábra: A vereségre adott reakciók faktorelemzése

Vereségre adott reakciók faktorelemzése	1. Faktor: Azonnali, intenzív negatív érzések	2. Faktor: Hosszabb távú, tompább negatív érzések	3. Faktor: Feladás, deaktiváció	4. Faktor: Győztes ellen irányuló negatív érzések
Magyarázott variancia (%)	24,74	8,90	5,92	4,77
Összvariancia (%)	44,34			
Kaiser-Meyer-Olkin próba	,889			
Item-maradék korrelációk terjedelme	,422-,663	,235-,623	,289-,680	,176-,465
Cronbach-alfa	,878	,802	,735	,646
Tételek és faktorsúlyok				
Félek, hogy nem fognak szeretni	,760			
Rossz embernek érzem magam	,718			
Hülyének érzem magam	,709			
Kétségbeesem	,660			
Gyűlölöm önmagam	,655			
Kisebbrendűnek érzem magam	,645		,344	
Depressziós leszek	,643			
Elveszítem az önbizalmam	,567	,396		
Lenézettnek érzem magam	,538		,332	
Bűntudatot érzek	,497			
Szégyellem magam	,486			
Zavarban vagyok	,478			
Sírok	,464			

Csalódott vagyok		,629		
Boldogtalan vagyok		,571		
Szomorú vagyok		,566		
Kudarcot élek át	,338	,557		
Haragszom magamra	,388	,556		
Zaklatott, ideges vagyok		,543		,381
Boldog vagyok		-,518		
Semmit nem érzek		-,515		
Elégedetlen vagyok magammal		,504		
Gyengének érzem magam			,699	
Erőtlennek érzem magam	,385		,671	
Fáradtságot érzek			,665	
Legyőzöttnek érzem magam	,353		,464	
Tehetetlennek érzem magam	,383		,442	
Irigységet érzek			,434	
Nem tudok veszíteni				,643
Bosszút szeretnék állni				,610
Gyűlölöm a győztest		-,375		,555
Utálok veszíteni		,453		,515
Elismerem a győztest				-,493
Dühöngök		,355		,474
Haragszom a győztesre				,455
Csodálom a győztest				-,376

Megjegyzés: a ,32-nél kisebb faktorsúlyok nem szerepelnek a táblázatban

A vereségre adott reakciók faktorai és a vereségre vonatkozó állítások faktorai között igen érdekes együttjárások tapasztalhatóak. Az azonnali intenzív negatív érzések pozitívan járnak együtt a verseny feladásával, az önbizalom, a nyugalom és a bátorság elvesztésével. Aki hosszabb távú, tompább negatív érzéseket él át, az elfogadja a vereséget, megpróbál tanulni belőle, eltökéli, hogy legközelebb nyerni fog, igyekszik jobbra tenni magát. A feladás, deaktiváció pozitívan jár együtt azzal, hogy a versenyző a vereséget igyekszik elfelejteni. Az a sportoló, aki a haragszik a győztesre, az vereség esetén igyekszik elkerülni a jövőben a versengéssel járó helyzeteket, képtelen elfogadni a vereséget és tanulni belőle.

A korrelációkat a huszonegyedik ábra szemlélteti:

21. ábra: a vereségre adott reakciók faktorainak korrelációi a vereségre vonatkozó állításokkal

	V1	V2	V3	V4
Igyekszem elkerülni a versengéssel járó helyzeteket a jövőben.				,156**
Általában hamar feladom, ha versengő helyzetbe kerülök.	,230**		,229**	
A vereség energiát ad, legközelebb nagyobb erőfeszítéssel, még többet dolgozom.			-,227**	
Elfogadom a vereséget és megpróbálok tanulni belőle.	-,185**	,151**		-,265**
Megőrzöm az önbizalmamat és a nyugalmmamat.	-,341**	-,248**	-,310**	
Elveszítem az önbizalmamat és a nyugalmmamat.	,397**	,241**	,378**	,136**
Eltökélem, hogy legközelebb nyerni fogok.	-,116*	,293**	-,249**	
Igyekszem magamat még jobbra tenni.	-,257**	,304**	-,199**	
Elveszítem a bátorságomat és nem folytatom.	,410**	-,323**	,193**	,152**
Igyekszem elfelejteni.		,125*	,132*	
A vesztes az élet része. Igyekszem kibírni.	-,180**			-,345**

**p<,01; *p<,05 – a táblázatban csak A szignifikáns korrelációk szerepelnek

A vereségre vonatkozó 11 tétel korrelációi közül a következők a mutatták a legerősebb kapcsolatot:

22. ábra: az 5. és a 6. tétel korrelációja a vereségre vonatkozó 11 állítás közül

	Elveszítem az önbizalmamat és a nyugalmmamat.
Megőrzöm az önbizalmamat és a nyugalmmamat.	-654**

**p<,01

23. ábra: a 7. és a 8. tétel korrelációja a vereségre vonatkozó 11 állítás közül

	Igyekszem magamat még jobbra tenni.
Eltökélem, hogy legközelebb nyerni fogok.	653**

**p<,01

24. ábra: a 8. és a 9. tétel korrelációja a vereségre vonatkozó 11 állítás közül

	Elveszítem a bátorságomat és nem folytatom.
Igyekszem magamat még jobbra tenni.	-,510**

**p<,01

Győzelem és vereség faktorok korrelációi egymással

Megvizsgáltam, milyen együttjárások tapasztalhatóak a győzelemre és a vereségre adott reakciók között. A korrelációk mindenképp figyelemre méltóak. Akinél győzelem esetén az első faktor, a *nárcisztikus öröm* jelenik meg, annál vereség esetén erősek a *győztes ellen irányuló negatív érzések*. Aki győzelmére *önfeledt örömmel* reagál, annál magas negatív értékek jelennek meg (azaz nem jellemzőek) az *azonnali intenzív negatív érzések*, és a *győztes ellen irányuló negatív érzések*, ellenben a hosszabb távú, tompább negatív érzések mutatkoznak. A győzelem harmadik faktora, a *szorongás, félelem* a vereség harmadik faktorával mutat szignifikáns korrelációt.

25. ábra: a győzelem és a vereség faktorok korrelációi egymással

	Gy 1.	Gy 2.	Gy 3.
V 1. Faktor: Azonnali, intenzív negatív érzések		-,160**	,395**
V 2. Faktor: Hosszabb távú, tompább negatív érzések		,484**	
V 3. Faktor: Feladás, deaktiváció	,152*		,221**
V 4. Faktor: Győztes ellen irányuló negatív érzések	,305**	-,320**	

**p<,01; *p<,05 – a táblázatban csak a szignifikáns korrelációk szerepelnek

Az igazságos világba vetett hit és a rendszerigazolás vizsgálatai

Az igazságos világba vetett hitet mérő skálát (Dalbert 1999), és a rendszerigazolás skálát (Kay és Jost, 2003) kétszer vizsgálták meg Magyarországon országos reprezentatív mintán (Berkics, 2008; Kelemen, 2010).

Berkics Mihály (2008) doktori értekezésében ismerteti azt a kutatást, melyre az NFKP által finanszírozott, az MTA Pszichológiai Kutatóintézete, az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kara, valamint a Budapesti Corvinus Egyetem kutatói által került sor. A vizsgálat 800 felnőtt (18 éven felüli) megkérdezettből álló, nem, kor és lakóhely szerint országosan reprezentatív mintával készült. A megkérdezetteket 2006 február-március folyamán kérdezőbiztosok keresték fel, akik személyes interjú keretében vették fel velük a társadalmi igazságosság megítélését vizsgáló kérdőíveket, mely többek között tartalmazta az igazságos világba vetett hitet mérő skálát és a rendszerigazolási skálát is.

Az igazságos világba vetett hitet mérő skálát illetően a kutatás eredménye meglepetést okozott: a várakozásoktól eltérően a válaszadók számára nem különült el az általános és a személyes igazságos világba vetett hit, a skála egydimenziósnek bizonyult. Feltételezéseik

szerint az eredményt az okozta, hogy a korábbi kutatásoktól eltérően, ahol egyetemista minták szerepeltek, országos mintával dolgoztak. Valószínűsíthető, hogy az egyetemisták eléggé komplexen gondolkodnak ahhoz, hogy válaszaikban elkülöníthető legyen az igazságosság észlelésének általános és személyes vonatkozása, míg egy országos reprezentatív mintában számos olyan válaszadó is előfordul, akinek ez a két aspektus az észlelésében, a gondolkodásában és ebből kifolyólag a válaszaiban is egyetlen konstruktumot képez. Feltételezésüket úgy ellenőrizték, hogy megismételték a faktoranalízist a minta azon válaszadóira leszűkítve, akik egyetemi végzettséggel rendelkeztek. A leszűkített mintán lefolytatott faktorelemzés valóban két faktort mutatott ki, amelyek megfeleltethetők a kétféle igazságos világba vetett hitet mérő két skálának.

Az ugyanebben a kutatásban (Berkics, 2008) felvett rendszerigazolási skála unidimenzionalitásának tesztelésére faktorelemzést folytattak le (főkomponens-analízist varimax forgatással). Két, egynél nagyobb sajátértékű faktort kaptak, ám a második faktor meglehetősen gyengének bizonyult: a forgatás előtt mindössze 1,241 volt a sajátértéke, és forgatás után is csak két tétel került bele. Az első faktor viszont önmagában is a variancia 43,3% -át magyarázta, ezért a skálát egydimenziósként kezelték.

Kelemen László (2010) több kérdőív mellett felvette az igazságos világba vetett hitet mérő skálát, valamint a rendszerigazolási skálát egy 1000 fős, országos reprezentatív, és egy 100 fős jogi végzettséggel rendelkezőkből álló mintával. A két Likert-típusú skálát kétfokúvá konvertálta. A szocioökonómiai státusz, és az iskolázottság hatása érvényesült a vizsgálatban. A magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők hajlamosabbak azt gondolni, hogy a világ egy igazságos hely, és a világ igazságosságával kapcsolatban a jólétben élők sokkal optimistábbak. Minél alacsonyabb valakinek az iskolai végzettsége, annál kevésbé hisz a világ igazságosságában. A jogászok magasabb státuszukból adódóan, jobb életkörülményeik miatt saját életüket és a világot is igazságosabbnak látják. A kutatás konklúziója, hogy a rendszer megítélését, a kívánt változások mértékét leginkább az anyagi jólét, az iskolai végzettség és a lakóhely jellege, vagyis az életkörülmények határozzák meg.

Vizsgálatomban Claudia Dalbert igazságos világba vetett kérdőívét a mintának megfelelően átalakítottam. Arról kérdeztem a versenyzőket, mennyire tartják igazságosnak a versenysportot. Röviden összefoglalva az általam alkalmazott kérdőívben a *világot* felváltotta a *versenysport*. A dolgozat további részeiben az igazságos világba vetett hitet mérő skálát igazságos versenysportba vetett hitet mérő skálaként említem.

Az igazságos versenysportba vetett hitet mérő skála elemzéséhez is főkomponens elemzést használtam varimax rotációval. Az elemzés menete megegyezett a korábbiakkal. A skála tételei egyetlen faktorba rendeződtek, viszont a nyolcból egy tételt el kellett hagyni, mivel kommunalitása alacsonyabb volt a kritikus ,25-ös értéknél. A megmaradt hét tétel az összvariancia 50,99 %-át magyarázta. Ennek a skálának is ellenőriztem a megbízhatóságát, a Kaiser-Meyer-Olkin próba értéke ,865 lett, a Chronbach-alfa pedig ,835.

26. ábra: az igazságos versenysportba vetett hitet mérő skála faktorelemzése

Magyarázott variancia (%)	50,99
Kaiser-Meyer-Olkin próba	,865
Cronbach-alfa	,835
Item-maradék korrelációk terjedelme	,500- ,666
Tételek és faktorsúlyaik	
Ami a versenysportban történik velem, az általában méltányos.	,780
A versenyzők a versenysportban általában azt kapják, amit megérdemelnek.	,756
A versenysportban az igazság mindig győzedelmeskedik az igazságtalanság felett.	,743
Versenyzőként a versenysportban rám vonatkozó fontos döntések rendszerint igazságosak.	,737
Versenyzőként a versenysportban rendszerint azt kapom, amit megérdemlek.	,694
A versenysport alapján véve igazságos.	,664
Úgy gondolom, hogy a versenyzőkkel általában a versenysport bármilyen területén csak nagyon ritkán történik igazságtalanság.	,610

A rendszerigazolási skála faktorelemzése

Ahogy a többi kérdőívet, a rendszerigazolási skálát is főkomponens elemzéssel, varimax rotációval vizsgáltam. Akárcsak az igazságos versenysportba vetett hitet mérő skála, a rendszerigazolási skála is csak egyetlen faktort mutatott. Az elemzést több lépésben lefutattam, sorban elhagyva az alacsony kommunalitású tételeket, melyek nem érték el a kritikus ,25-ös értéket. Az eredeti nyolcból csak négy tétel maradt, melyek az összvariancia 62,03 %-át magyarázták. Ahogy a többi kérdőív, a rendszerigazolási skála reliabilitását is ellenőriztem. A Kaiser-Meyer-Olkin próba értéke ,754 lett, a Chronbach-alfa pedig ,783.

27. ábra: a rendszerigazolási skála faktorelemzése

Magyarázott variancia (%)	62,03
Kaiser-Meyer-Olkin próba	,754
Cronbach-alfa	,783
Item-maradék korrelációk terjedelme	,464-.695
Tételek és faktorsúlyaik	
A magyar politikai rendszer nagyjából megfelelően működik.	,864
A magyar állam tevékenysége általában jó célokat szolgál.	,807
A magyar társadalom nagyjából igazságos.	,807
A magyar társadalomban az emberek rendszerint azt kapják, amit megérdemelnek.	,657

Győzelemre adott reakciók faktorainak korrelációi az igazságos versenysportba vetett hittel és a rendszerigazolással

Megvizsgáltam, hogy milyen együttjárások tapasztalhatóak a győzelemre és a vereségre adott reakciók faktorai valamint az igazságos versenysport-skála, és a rendszerigazolási-skála között. A győzelem harmadik faktora, a *szorongás, félelem* korrelál mind az igazságos versenysportba vetett hittel, mind a rendszerigazolással. Az eredményt nehéz interpretálni. Az együttjárás oka az lehet, hogy az első két faktorról ellentétben, ahol az öröm az énré irányul itt a versengés kimenetelére adott reakciók azzal függenek össze, hogyan reagálnak arra a társak. A közvetlen társak ítélete mellett itt fókuszba kerül a tágabb szociális közeg, a versenysport és a rendszer is.

Az igazságos versenysportba vetett hit és a rendszerigazolás is mutatnak kapcsolatot. Rokon fogalmakról lévén szó, a kapcsolat validálja a kérdőívet.

28. ábra: a győzelemre adott reakciók faktorainak korrelációi az igazságos versenysportba vetett hittel és a rendszerigazolással

	Gy1. nárcisztikus öröm	Gy2. önfeledt öröm	Gy3. szorongás, félelem	Igvsp	Rig
Igvsp			,112*		,406**
Rig			,127*	,406**	

**p<,01; *p<,05 – a táblázatban csak a szignifikáns korrelációk szerepelnek

A vereségre adott reakciók faktorainak korrelációi az igazságos versenysportba vetett hittel és a rendszerigazolással

Az igazságos versenysportba vetett hit együttjár a vereség harmadik faktorával, a *feladás, deaktivációval*. A sportoló, aki hisz a verseny tisztaságába és vereséget szenved, az így önmagában keresi kudarca okát, és enervált állapot vesz rajta erőt. A *győztes ellen irányuló negatív érzések* fordított együttjárást mutatnak az igazságos versenysportba vetett hittel. Ha a sportoló igazságtalannak ítéli meg a versenyt, jogosnak ítélné meg riválisa felé irányuló haragját.

29. ábra: a vereségre adott reakciók faktorainak korrelációi az igazságos versenysportba vetett hittel és a rendszerigazolással

	V1. azonnali, intenzív negatív érzések	V2. hosszabb távú, tompább negatív érzések	V3. feladás, deaktiváció	V4. győztes ellen irányuló negatív érzések	Igvsp	Rig
Igvsp			,220**	-,223**		,406**
Rig					,406**	

** $p < ,01$; – a táblázatban csak a szignifikáns korrelációk szerepelnek

Nemek és sportágak összehasonlításai

Megvizsgáltam, milyen jellegzetes különbségek tapasztalhatóak a győzelemre és a vereségre adott reakciók, az igazságos versenysportba vetett hit és a rendszerigazolás tekintetében a vizsgált sportágak és nemek között. Az elemzéshez két szempontos varianciaanalízist alkalmaztam, a két szempont a sportág és a nem volt.

Győzelem 1. Faktor: Nárcisztikus öröm

A győzelemre adott reakciók első faktora, a nárcisztikus öröm a nemeknél [$F(1) = 4,913$, $p = ,027$] és a sportágaknál [$F(2) = 10,929$, $p = ,000$] mutatott szignifikáns főhatást. A férfiakra inkább volt jellemző, a nőkre kevésbé. A nemi eltérés oka az lehet, hogy a sikerre való énfelnagyító reakció a férfiak számára kulturálisan sokkal elfogadottabb, mint a nők számára.

30. ábra

Nem	Átlag
Férfiak	,105
Nők	-,132

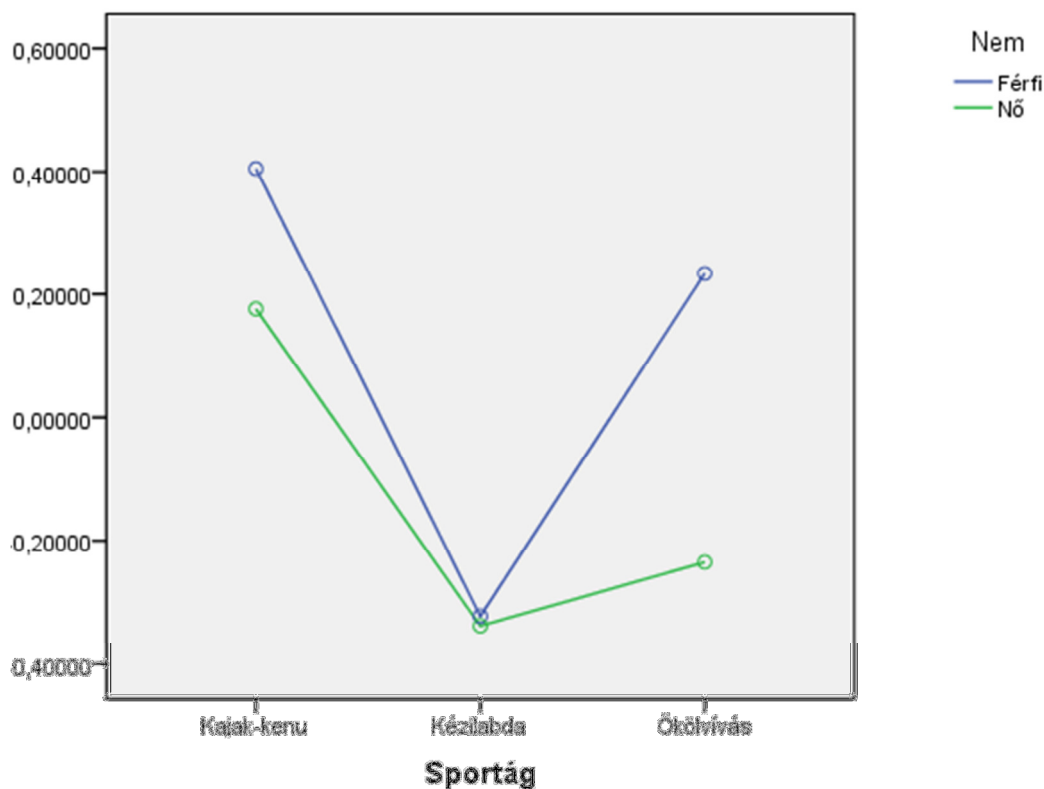
Az értékek a kajak-kenusoknál a legmagasabbak, utánuk a küzdősportolók következnek, a legkevésbé a kézilabdázókra jellemző ez a faktor.

31. ábra

Sportág	Átlag
Kajak-Kenu	,290
Kézilabda	-,330
Küzdősport	,000

A kajak-kenusoknál azért lehetnek magasak a faktor értékei, mivel egyéni sportágról van szó, ráadásul döntően az erő és az állóképesség dominál benne. A győztes versenyzőt ez hajlamosíthatja arra, hogy nárcisztikus érzésekkel élje meg győzelmét. A kézilabdázók alacsony értékeit ezen a faktoron valószínűleg az okozza, hogy csapatsportág lévén, a csapat tagjai azonosítják magukat a csoporttal (Tajfel és Turner, 1986), az énfelnagyító reakciókat rossz szemmel nézné a közösség, mivel a siker közös munka eredménye.

32. ábra

Győzelem 2. Faktor: Önfeledt öröm

A győzelemre adott reakciók második faktora, az önfeledt öröm, akárcsak az első faktor, a nemeknél [$F(1) = 22,341$ $p = ,000$] és a sportágaknál mutatott szignifikáns főhatást [$F(2) = 10,929$ $p = ,000$]. A nemeket illetően a nőkre jellemző jobban, a férfiakra kevésbé. Mivel a kultúra nem jutalmazza siker esetén a nők énfelnagyító reakcióját, ezért kaphattak magasabb értékeket ezen a faktoron.

33. ábra

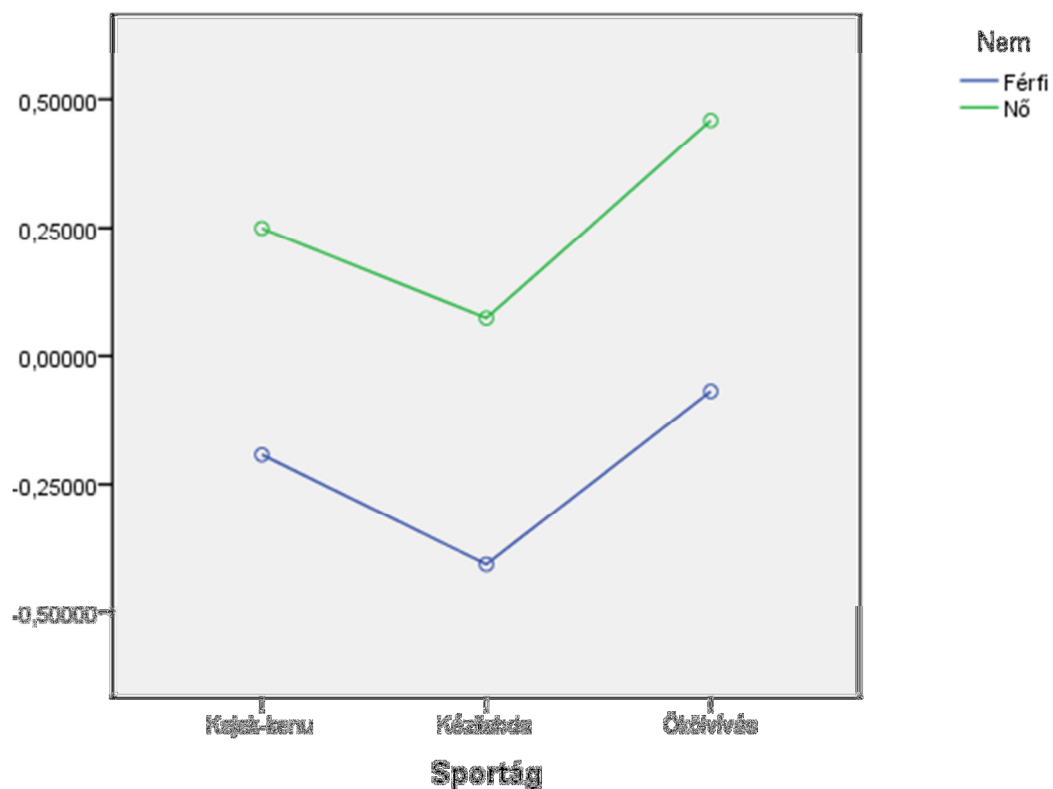
Nem	Átlag
Férfiak	-,222
Nők	,261

Ennél a faktornál a küzdősportolók értékei lettek a legmagasabbak, a kézilabdázóké pedig a legalacsonyabbak. A küzdősportolók magas értékei valószínűleg arra vezethetők vissza, hogy a győztes valós küzdelemből került ki győztesen. A kézilabdázók alacsony értékeinek az oka ugyanaz lehet, mint az első faktor esetében. Vagyis, hogy a játékosok elsősorban a közönségnek tulajdonítják az elért sikert, így általánosabb pozitív érzésekkel reagálnak énfelnagyítás helyett.

34. ábra

Sportág	Átlag
Kajak-Kenu	,290
Kézilabda	-,330
Küzdősport	,000

35. ábra

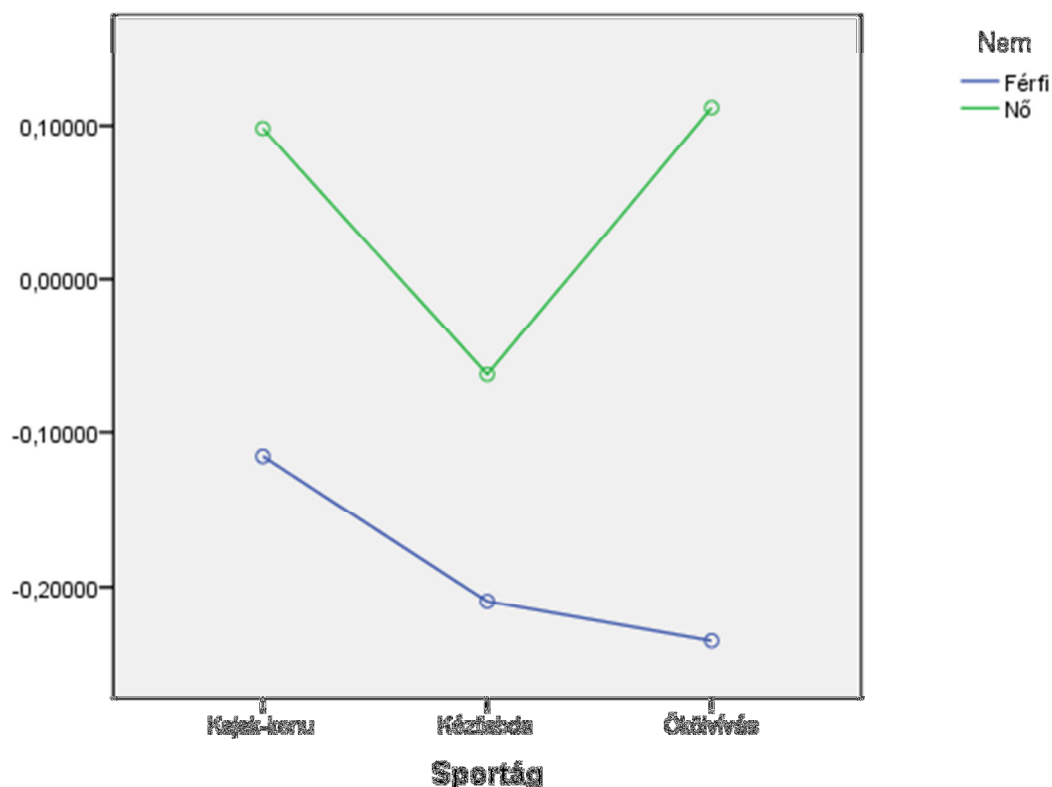
Győzelem 3. Faktor: Félelem, szorongás

A győzelem harmadik faktoránál, mely a félelem, szorongás elnevezést kapta, a nemnek volt szignifikáns főhatása ($F = 5,179$ $p = ,024$). A nők tartanak attól jobban, hogy győzelem esetén mások nem fogják őket szeretni. A kulturális normák szerint a nők nőiségüket teszik kockára siker esetén (Jost, 2003), ennek fényében könnyen interpretálható a faktoron kapott eredmény.

36. ábra

Nem	Átlag
Férfiak	-,187
Nők	,049

37. ábra

Vereség 1. Faktor: Azonnali, intenzív negatív érzések

A verség első faktorán, mely az azonnali, intenzív negatív érzések elnevezést kapta, a nemnek $[F(1) = 7,516, p = ,006]$ és a sportágnak $[F(2) = 3,563, p = ,030]$ volt szignifikáns főhatása. A nemeket illetően a nőkre jellemző inkább, a férfiakra kevésbé. Az intenzív negatív érzelmek kimutatása kulturálisan a férfiak részéről elfogadhatatlan, ezért lehet náluk alacsonyabb ez az érték.

38. ábra

Nem	Átlag
Férfiak	-,121
Nők	,196

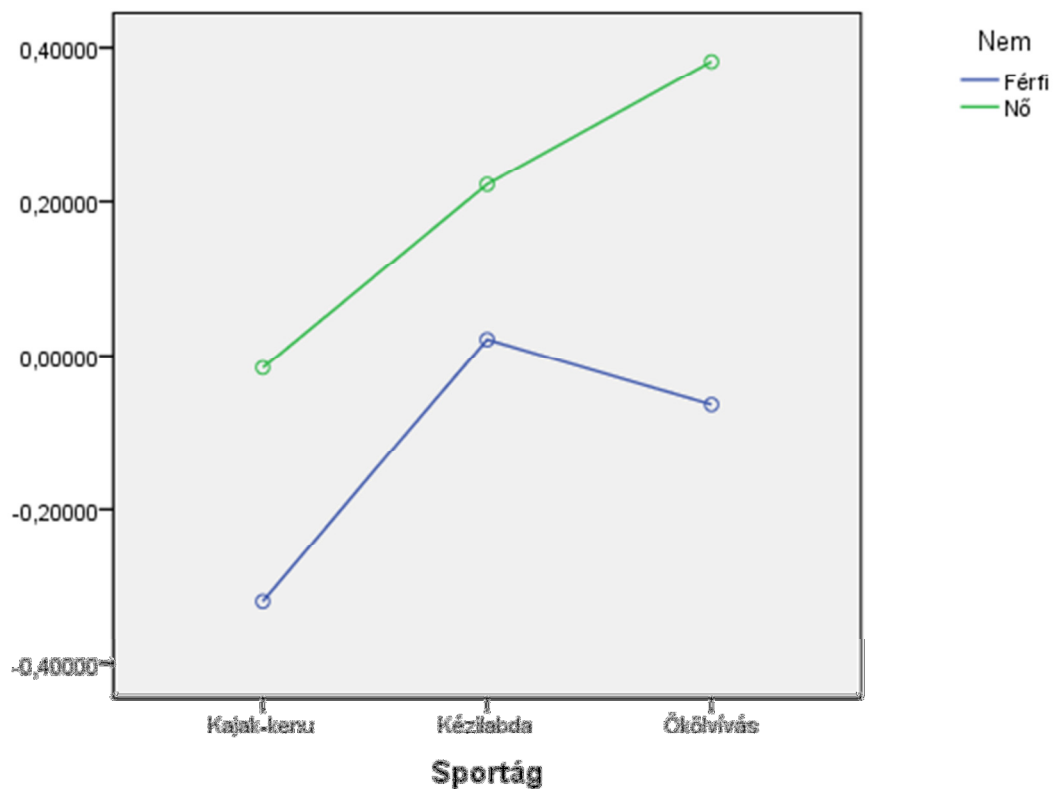
A sportágaknál ez a faktor a küzdősportolóknál lett a legmagasabb és a kajak-kenusoknál a legalacsonyabb, a kézilabdázók a kettő között helyezkednek el. A különbség, mely ezen a faktoron tapasztalható, minden bizonnyal arra vezethető vissza, hogy kudarc esetén a legtöbb lehetősége a kajak-kenusnak van a javításra. Abból adódóan, hogy egy-egy versenyző több számot is indulhat egy versenyen, azonkívül több válogató áll rendelkezésre a

világversenyre való kijutásra, a sportolónak számos esélye van a szépítésre. A kézilabdázók, mivel csapatban játszanak, közösség lévén a vereséget is hatékonyabban dolgozhatják fel. A küzdősportolóknál kor- és súlycsoportok szerint kategorizálják a versenyzőket, értelemszerűen csak egy számot indulhat egy-egy sportoló, így ha legyőzik, akkor számára az esetek többségében véget is ér a verseny, a továbbjutás reménye odavész. Ugyanakkor küzdősportágakról lévén szó, közvetlen kontaktus van a versenyzők között, és a mérkőzések sokszor súlyos sérülésekkel is járnak, amit a vesztesnek szintén el kell viselnie a vereség tényén túl, így nyilvánvalóan azonnal igen intenzív érzéseket él át a mérkőzés után.

39. ábra

Sportág	Átlag
Kajak-Kenu	-,167
Kézilabda	,122
Küzdősport	,159

40. ábra

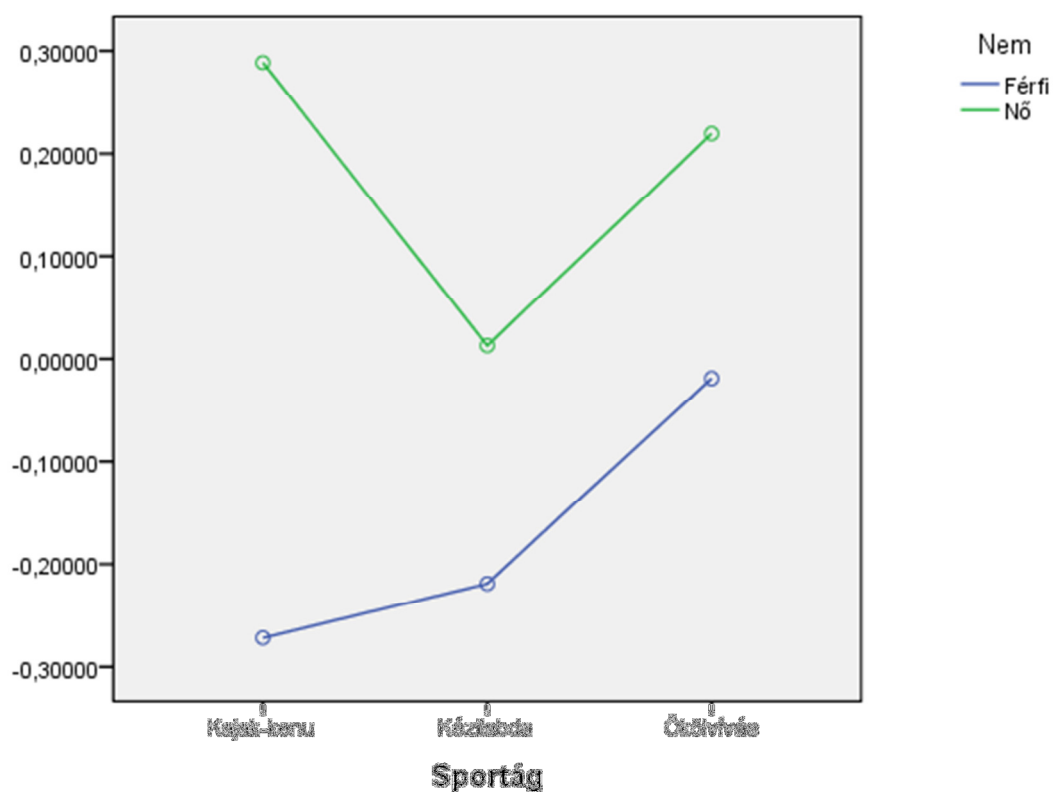
Vereség 2. Faktor: Hosszabb távú, tompább negatív érzések

A vereség második faktorán, mely a hosszabb távú, tompább negatív érzések nevet kapta, a nem mutatott szignifikáns főhatást ($F = 8,652$, $p = ,004$). A nőknél jelentkezik erősebben, mint a férfiaknál. A nőknél a magas értékek oka minden bizonnyal, ahogy az előző faktornál is azon kulturális norma, hogy a negatív érzelmek kimutatása hosszú és rövid távon is a nők számára megengedett, a férfiak számára viszont nem.

41. ábra

Nem	Átlag
Férfiak	-,170
Nők	,174

42. ábra

Vereség 3. Faktor: Feladás, deaktiváció

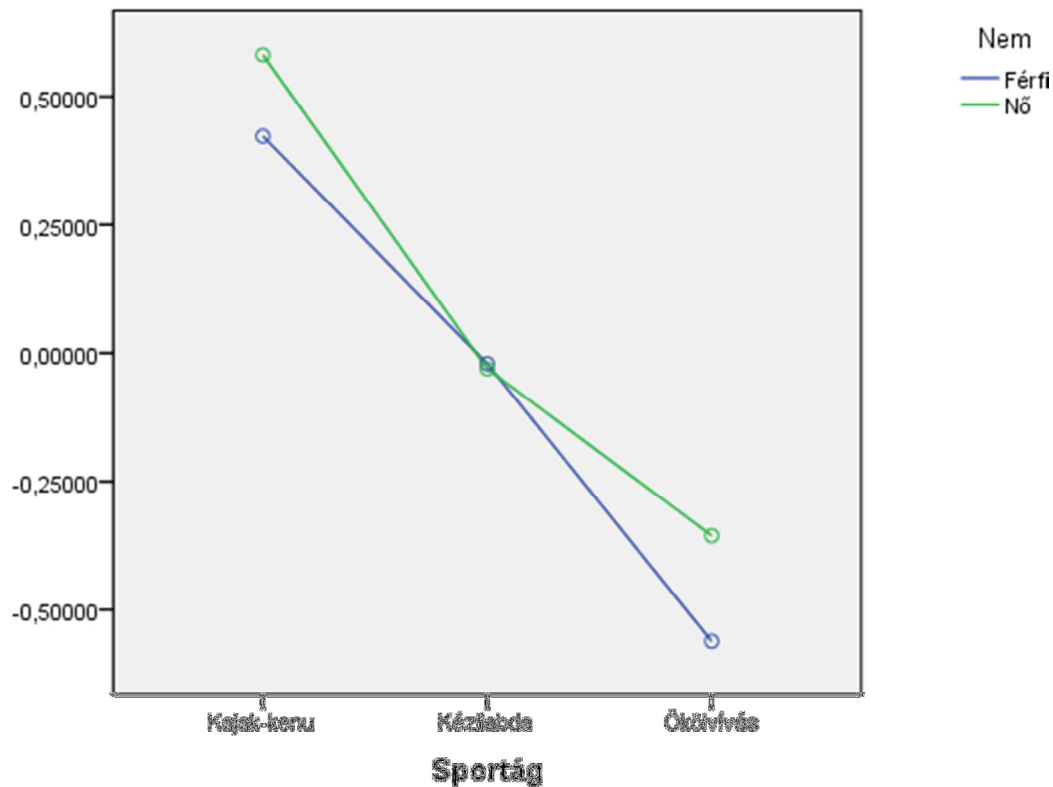
A vereségre adott reakciók harmadik faktorán, mely feladás, deaktivációként lett elnevezve, a sportágnak volt szignifikáns főhatása ($F = 29,773$ $p = ,000$). A kajak-kenusokra jellemző a leginkább, a küzdősportolókra a legkevésbé, a kézilabdázók pedig a két előbbi

sportág között helyezkednek el. Nagyon érdekes eredmény. Eredete abban állhat, hogy vereség esetén a kajak-kenusnak futama után a kajak-kenu pálya elrendezéséből adódóan lehetősége van rá, hogy egyedül legyen. Miután beért a célba, nem kell kieveznie a partra azonnal, és később is a versenypálya méretei módosítják rá, hogy kevésbé legyen szem előtt a versenyző. Ilyen körülmények között a versenyző deaktiválódhat, nem kell mindenkinek keménynek mutatnia magát. A küzdősportoló számára a sportág normája előírja, hogy titkolja el gyengeségét. Ugyanakkor a csarnok zártságából adódóan folyamatosan szem előtt van még a mérkőzés után is, így nem engedheti meg magának, hogy enerváltnak tűnjön.

43. ábra

Sportág	Átlag
Kajak-Kenu	,502
Kézilabda	-,026
Küzdősport	-,459

44. ábra

Vereség 4. Faktor: Győztes ellen irányuló negatív érzések

A vereségre adott reakciók negyedik faktorán, a győztes ellen irányuló negatív érzéseknél nagyon érdekes eredmények mutatkoztak. Szignifikáns lett a főhatás a nemeknél [$F(1) = 23,165$, $p = 000$], a sportágaknál [$F(2) = 3,202$, $p = ,042$], valamint a nemek és sportágak közötti interakciónál [$F(3) = 6,573$, $p = ,002$].

Az, hogy a férfiakra jellemzőek jobban a győztes ellen irányuló érzések, evolúciós eredetűnek tűnik. Az agresszió és annak kimutatása univerzálisan elfogadottabb a férfiak, mint a nők részéről.

45. ábra

Nem	Átlag
Férfiak	,240
Nők	-,290

A sportág főhatása a versenyzési feltételek eltéréséből adódhat. A kézilabdázókat a játék jellege determinálja az asszertivitásra, ugyanakkor a csapatok között zajló versenyhelyzet implikálja, hogy mind a játékosok, mind az edzők a mérkőzést inkább háborúként, mint játékként élik meg. Ezek a tényezők okozhatják, hogy vereség esetén a játékos erősebb negatív érzésekkel viseltetik a győztes iránt. A kajak-kenusoknak amiatt lehetnek alacsonyok a faktor értékei, mivel egyéni sportágról van szó, nincs közvetlen kontaktus a versenyzők között. A kajak-kenuban döntően az erő és az állóképesség határozza meg a kimenetelt. Nincsenek – az időjáráson kívül – külső tényezők, mint például a küzdősportágakban és a kézilabdában a szándékosan hátrányt okozó, vagy pusztán hibából eredő téves bírói ítéletek. A kajak-kenuban elvileg nincsen oka a legyőzött versenyzőnek arra, hogy nehezteljen az őt legyőző riválisra.

46. ábra

Sportág	Átlag
Kajak-Kenu	-,166
Kézilabda	,176
Küzdősport	-,084

47. ábra

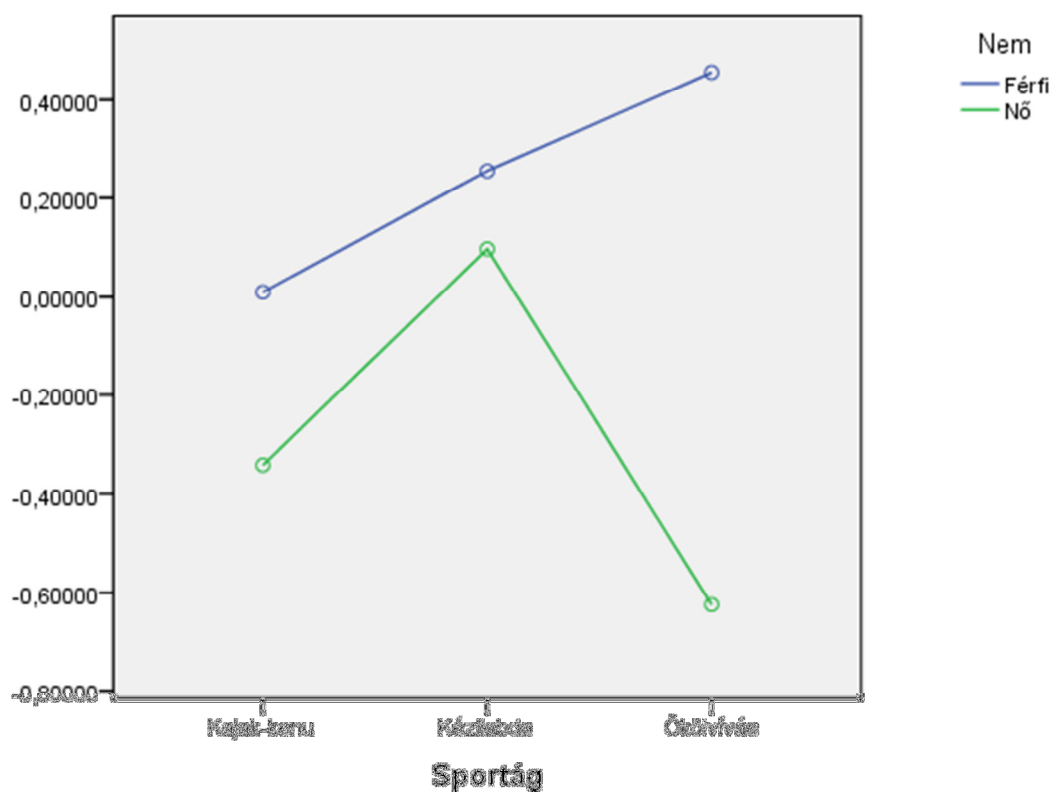
Sportág	Férfiak átlaga	Nők átlaga
Kajak-Kenu	,009	-,342
Kézilabda	,255	,097
Küzdősport	,456	-,624

A női küzdősportolók szignifikánsan különböznek a férfiaktól [$t(110, 112) = 6,133$ $p < ,001$]. A különbség oka talán az lehet, hogy a küzdősportoló almintá férfi része a sportág tekintetében homogén (csak ökölvívók vannak benne), a nőket illetően azonban tovább lehet bontani a mintát ökölvívásra és „foot-fighting” kategóriákra (utóbbi összefoglalóan jelenti a thai-bokszt, a kick-bokszt és a k-1-et). A független mintás t-próba azonban nem mutatott szignifikáns eltérést ezen a faktoron az ökölvívó és a „footfighting” nők között.

$$t(46, 48) = -,046 \quad p = ,964$$

Tehát nem ebben rejlik a különbség eredete. A női küzdősportolók valamilyen okból kifolyólag gyökeresen máshogy ítélik meg az őket legyőző ellenfelüket, mint a férfi küzdősportolók.

48. ábra

Igazságos versenysportba vetett hit

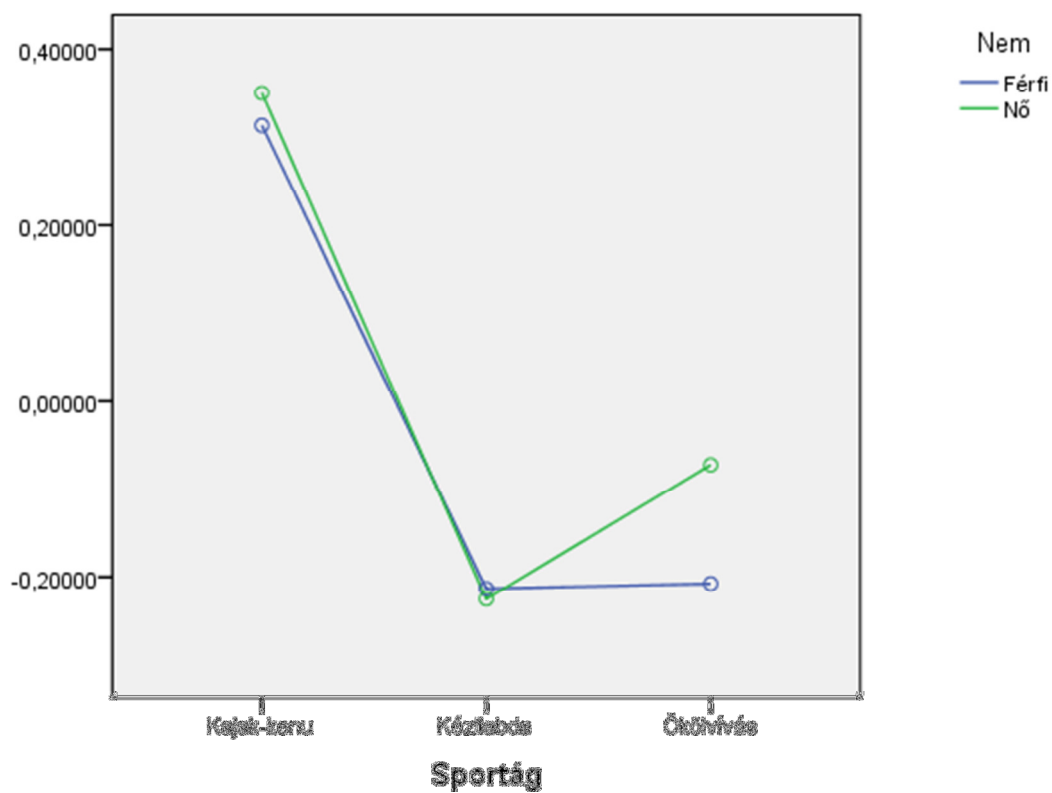
Abban a tekintetben, hogy mennyire tartják igazságosnak a versenysportot, a sportágaknál mutatkozott szignifikáns főhatás ($F = 11,170$, $p = ,000$). A kajak-kenusok tartják a legigazságosabbnak a versenysportot, a kézilabdázók pedig a legkevésbé. Az ökölvívók a kézilabdázókhoz hasonlóan vélekednek, bár a versenysportot náluk igazságosabbnak ítélik meg.

49. ábra

Sportág	Átlag
Kajak-Kenu	,332
Kézilabda	-,219
Küzdősport	-,140

Ez az eredmény reprodukálta a vereség 4. faktoránál kapottakat, melyek a győztes ellen irányuló negatív érzésekre vonatkoztak. Az okok valószínűsíthetően ugyanazok. A kajak-kenu egyéni sportág, a kézilabdával és a küzdősporttal ellentétben nem születhetnek tévedésből vagy részrehajlásból adódóan igazságtalan ítéletek, így a kajak-kenusok igazságosabbnak láthatják a versenysportot, mint a másik két sportág versenyzői.

50. ábra

Rendszerigazolás

A rendszerigazolás tekintetében a sportágaknál mutatkozott szignifikáns főhatás [$F(1) = 3,827$, $p = ,023$] valamint interakció jelentkezett a nemek és a sportágak között [$F(2) = 6,950$, $p = ,001$].

51. ábra

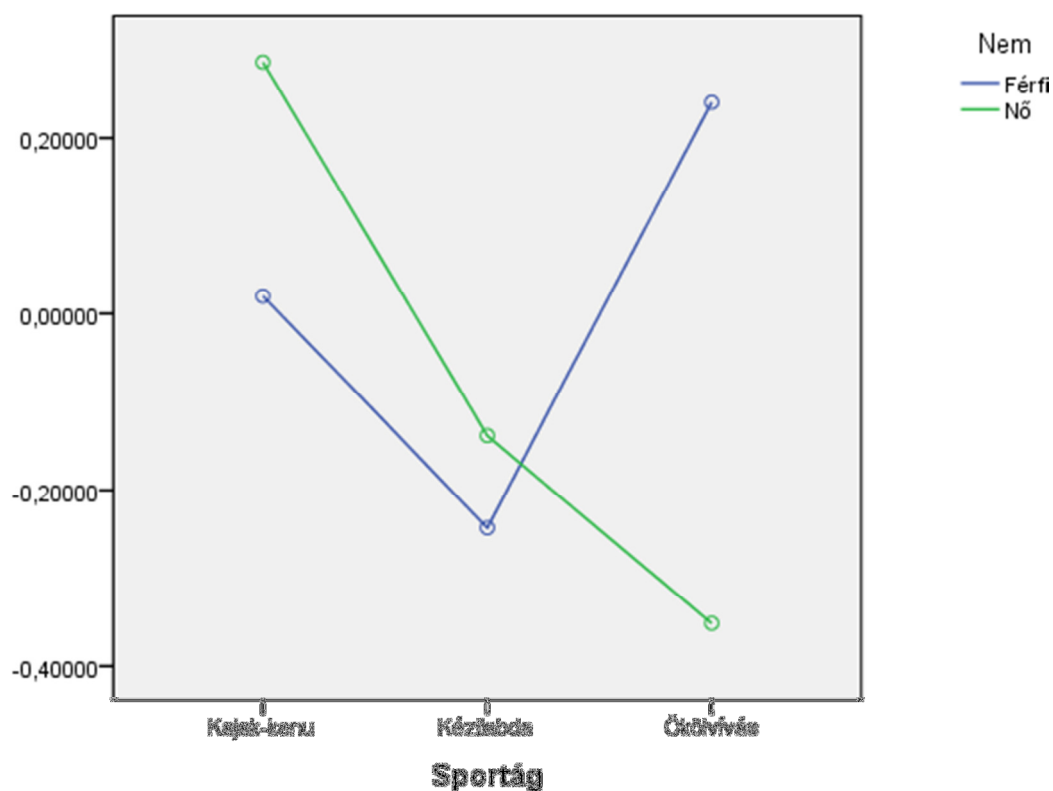
Sportág	Átlag
Kajak-Kenu	,153
Kézilabda	-,191
Küzdősport	-,055

52. ábra

Sportág	Férfiak átlaga	Nők átlaga
Kajak-Kenu	,020	,286
Kézilabda	-,243	-,138
Küzdősport	,241	-,352

Kelemen László (2010) vizsgálata rámutatott, hogy a szocioökonómiai státusznak, az iskolázottságnak és vagyoni helyzetnek meghatározó szerepe van a rendszer megítélésében. Ezekre a demográfiai változókra vonatkozó pontos mérések az én vizsgálatomból hiányoznak. Rákérdeztem ugyan a legmagasabb iskolai végzettségre, de arra már nem kérdeztem rá konkrétan, hogy jelenleg végez-e tanulmányokat. Vizsgálatommal szemben ez a hiányosság szintén felróható kritikaként.

53. ábra

Összefoglalás

A vizsgálat egyik legfőbb érdeme, hogy nagyon nagy a minta, ugyanakkor rendkívül speciális – lényegében lefedi a vizsgált három sportág tekintetében a magyar sport elitjét. Mivel a faktorelemzés kritériuma, hogy a minta legalább ötszöröse kell, hogy legyen a tételek számának, a kapott eredmények megbízhatónak tekinthetők. Azok az együttjárások, melyek a győzelemre és a vereségre adott reakciók, valamint az általánosabb viselkedéses tendenciák között megjelentek arra engednek következtetni, hogy személyiségvonásokról van szó. Aki egy bizonyos módon reagál a győzelemre, az előre láthatólag meghatározott módon reagál a vereségre is. Ennek feltárására érdemes lenne korreláltatni a kérdőívet személyiségpszichológiai kérdőívekkel. A sportszakma szempontjából releváns kérdés, hogy vajon milyen reakció- és viselkedés-mintázat jellemző az élversenyzőkre? Vannak-e ezekben a mintázatokban eltérések a nemeket és a sportágakat illetően?

El kell hogy hangozzék a vizsgálat kritikájaként még egyszer, hogy a kitöltés körülményei nem voltak egységesek. Nem tudni, hogy milyen szerepe van a kapott eredményekben az arousalnak, ha volt valamilyen szerepe egyáltalán.

Az, hogy két évig tartott az adatfelvétel, szintén aggályos. Azonban a tesztfelvétel a nagy politikai változások (kormányváltás, a Fidesz-KDNP kétharmados többsége a parlamentben) után zajlott.

A magyar kajak-kenut a legutóbbi időkben megrengette a versenyzők korábban sosem tapasztalt elvándorlási hulláma, vagy az elvándorlásra tett kísérlete. A vizsgálat érdeme, hogy az elvándorló, vagy elvándorolni szándékozó versenyzők többségéhez még idejében eljutottam, tehát az ő válaszaikat is tartalmazza az elemzéshez használt adatbázis.

Összességében elmondható, hogy rendkívüli jelentőséggel bír a versenyzők lélektani vizsgálata, mert tágabb összefüggések feltárása válik lehetővé. Az összefüggések ismeretében pedig segíteni lehet az edzők és a sportvezetők, -szervezők munkáját.

Az eredmények megvitatása a sportágak szakembereivel valamint a szövetségek képviselőivel még hátravan. Azt megelőzően szükség van pszichológus-szakma vizsgálatra vonatkozó véleményének ismeretére. Mindennek hiányában, valamint szem előtt tartva, hogy elsőéves hallgató vagyok a pszichológia MA-n, fokozottan fenntartom magamnak a tévedés jogát.

Hivatkozott irodalom:

- Aronson, E. (2008) A társas lény. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Berkics M. (2008). A társadalmi viszonyok és a társadalomban zajló versengés igazságosságának észlelése. Doktori (Ph.D) Disszertáció. Budapest.
- Dalbert, C. (1999). The world is more just for me than generally: About the personal belief in a just world scale's validity. *Social Justice Research*, 12, 79-98. (idézi Berkics, 2008).
- Festinger, L (1957/2000) A kognitív disszonancia elmélete. Budapest: Osiris.
- Heider, F (1958/2003) A személyközi viszonyok pszichológiája. Budapest: Osiris.
- Hunyady Gy (1998) Történeti és politikai pszichológia. Budapest: Osiris.
- Fülöp M. (2001). A versengés szerepe. *Új Pedagógiai Szemle*. 2001. November, 3-17.
- Fülöp M. (2008). Paradigmaváltás a versengéskutatásban. *Pszichológia*, 28, 2, 113-140.
- Fülöp M., Berkics M. (2007). A győzelemmel és a veszteséssel való megküzdés mintázatai serdülőkorban. *Pszichológiai*, 27, 194-220.
- Jost, J. T. (2003). Önálvetés a társadalomban: a rendszerigazolás pszichológiája. Osiris, Budapest.
- Kay, A. C., Jost, J. T. (2003). Complementary Justice: Effects of “poor but happy” and “poor but honest” stereotype exemplars on system justification and implicit activation of the justice motive. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 823-837. (idézi Berkics, 2008).
- Kelemen L (2010). Miként vélekedünk a jogról. *Szociálpszichológiai kutatás*. Line Design Kiadó.
- Lerner, M. J. (1980). *The belief in a just world: A fundamental delusion*. Plenum Press, New York. (idézi Berkics, 2008)
- Tajfel, H., Turner, J. C. (1986) The social identity theory of intergroup behavior. In: Worchel, S., Austin, W. G. (eds). *The Psychology of Intergroup Relations*. Nelson-Hall, Chicago.

A vizsgálatban alkalmazott kérdőívek

Kérem, név nélkül töltse ki! A kérdőív összesen hat oldalból áll, kitöltése még tíz percet sem vesz igénybe. Kérem, figyeljen arra, hogy a lapok hátoldala is tartalmaz információt!

Nagyon köszönöm, hogy közreműködésével hozzájárul a kutatáshoz!

I.

Kor:

Nem:

Sportág:

Sportegyesület:

Legjobb eredmény (év, verseny):

Az idei legjobb eredmény:

Legmagasabb iskolai végzettség:

Kérem, ha van ilyen, röviden ismertesse sporton kívüli fő tevékenységét, státuszát!
(Gimnáziumi tanuló, egyetemi/főiskolai hallgató, amennyiben dolgozik, munkaköre stb.)

II.

A versenyzés során az ember néha győz, néha veszít. Próbáljon meg visszagondolni néhány olyan helyzetre a versenysportban, amikor győzött! Mit érzett olyankor? Mit jelentett ez az Ön számára? Kérem, használja az ötfokozatú skálát annak megjelölésére, hogy a felsorolt érzelmek és gondolatok mennyire jellemzik Önt, amikor győz!

5 = Erősen jellemző

4 = Eléggé jellemző

3 = Néha igen, néha nem

2 = Kevéssé jellemző

1 = Egyáltalán nem jellemző

1	Nyugalom áraszt el	1	2	3	4	5
2	Büszke vagyok	1	2	3	4	5
3	Boldog vagyok	1	2	3	4	5

4	Szégyenkezem	1	2	3	4	5
5	Fel vagyok dobva (lelkes vagyok)	1	2	3	4	5
6	Magabiztosnak érzem magam	1	2	3	4	5
7	Kárörömet érzek a veszteséssel szemben	1	2	3	4	5
8	Úgy érzem, értek valamihez	1	2	3	4	5
9	Elégedett vagyok magammal	1	2	3	4	5
10	Lenézem azokat, akik veszítettek	1	2	3	4	5
11	Jól érzem magam	1	2	3	4	5
12	Izgatott vagyok	1	2	3	4	5
13	Szerény maradok	1	2	3	4	5
14	Úgy érzem, az emberek irigyelnek	1	2	3	4	5
15	Erősnek érzem magam	1	2	3	4	5
16	Úgy érzem, több vagyok másoknál	1	2	3	4	5
17	Szomorú vagyok	1	2	3	4	5
18	Megnő az önbizalmam	1	2	3	4	5
19	Sajnálatot érzek a vesztes iránt	1	2	3	4	5
20	Nem bízom el magam	1	2	3	4	5
21	Úgy érzem, én vagyok a legjobb	1	2	3	4	5
22	Hatalommal rendelkezőnek érzem magam	1	2	3	4	5
23	Félek, hogy nem fognak szeretni	1	2	3	4	5
24	Zavarba hoz	1	2	3	4	5
25	Meglepetést élek át	1	2	3	4	5
26	Energikusnak érzem magam	1	2	3	4	5
27	Lelkiismeretfurdalást érzek	1	2	3	4	5
28	Elismertnek érzem magam	1	2	3	4	5
29	Sikeresnek érzem magam	1	2	3	4	5
30	Semmit nem érzek	1	2	3	4	5
31	Nem foglalkozom vele	1	2	3	4	5
32	Úgy érzem, bizonyítottam	1	2	3	4	5

III.

Mennyire ért egyet az alábbi, győzelemmel kapcsolatos állításokkal? Kérem, ismét használjon ötfokozatú skálát!

5 = nagyon egyetértek

4 = inkább egyetértek

3 = egyet is értek, meg nem is

2 = inkább nem értek egyet

1 = nagyon nem értek egyet

1	A győztesnek szerénynek kell lennie, mert különben kivívja mások ellenérzését.	1	2	3	4	5
---	--	---	---	---	---	---

2	A győzelem irigységet vált ki.	1 2 3 4 5
3	A győztest az emberek általában elismerik.	1 2 3 4 5
4	A győzelem csodálatot vált ki.	1 2 3 4 5
5	A győzelem nagyon fontos nekem.	1 2 3 4 5

IV.

Mi történik a győzelem után? Hogyan hat önre a győzelem? Kérem, az ötfokú skálát használva ítélje meg, hogy mennyire igazak ezek a kijelentések önre nézve!

5 = erősen jellemző

4 = eléggé jellemző

3 = néha igen, néha nem

2 = kevésbé jellemző

1 = egyáltalán nem jellemző

1	A győzelem energiát ad a folytatáshoz. Még nagyobb erővel dolgozom utána.	1 2 3 4 5
2	Kieresztek egy-egy győzelem után.	1 2 3 4 5
3	Győzelem után kevesebbet dolgozom.	1 2 3 4 5
4	Legközelebb is győzni akarok.	1 2 3 4 5
5	Új célokat állítok fel.	1 2 3 4 5

V.

Most próbáljon meg felidézni olyan helyzeteket a versenysportban, amikor egy versengésből vesztesként került ki! Milyen érzelmek jellemzőek ekkor Önre? Kérem, használja ismét az ötfokú skálát!

5 = erősen jellemző

4 = eléggé jellemző

3 = néha igen, néha nem

2 = kevésbé jellemző

1 = egyáltalán nem jellemző

1	Szégyellem magam	1	2	3	4	5
2	Szomorú vagyok	1	2	3	4	5
3	Unalmat érzek	1	2	3	4	5
4	Fáradtságot érzek	1	2	3	4	5
5	Gyengének érzem magam	1	2	3	4	5
6	Meg vagyok lepve	1	2	3	4	5
7	Dühöngök	1	2	3	4	5
8	Csodálom a győztest	1	2	3	4	5
9	Kudarcot élek át	1	2	3	4	5
10	Boldogtalan vagyok	1	2	3	4	5
11	Kisebbrendűnek érzem magam	1	2	3	4	5
12	Haragszom magamra	1	2	3	4	5
13	Haragszom a győztesre	1	2	3	4	5
14	Depressziós leszek	1	2	3	4	5
15	Hülyének érzem magam	1	2	3	4	5
16	Félek, hogy nem fognak szeretni	1	2	3	4	5
17	Rossz embernek érzem magam	1	2	3	4	5
18	Sírok	1	2	3	4	5
19	Elveszítem az önbizalmam	1	2	3	4	5
20	Irigységet érzek	1	2	3	4	5
21	Bosszút szeretnék állni	1	2	3	4	5
22	Csalódott vagyok	1	2	3	4	5
23	Boldog vagyok	1	2	3	4	5
24	Lenézettnek érzem magam	1	2	3	4	5
25	Bűntudatot érzek	1	2	3	4	5
26	Zaklatott, ideges vagyok	1	2	3	4	5
27	Elégedetlen vagyok magammal	1	2	3	4	5
28	Tehetetlennek érzem magam	1	2	3	4	5
29	Zavarban vagyok	1	2	3	4	5
30	Elismerem a győztest	1	2	3	4	5
31	Semmit nem érzek	1	2	3	4	5

32	Gyűlölöm a győztest	1	2	3	4	5
33	Nem foglalkozom vele	1	2	3	4	5
34	Kétségbeesem	1	2	3	4	5
35	Legyőzöttnek érzem magam	1	2	3	4	5
36	Erőtlennek érzem magam	1	2	3	4	5
37	Gyűlölöm önmagam	1	2	3	4	5
38	Utálok veszíteni	1	2	3	4	5
39	Nem tudok veszíteni	1	2	3	4	5

VI.

Mi történik a vereség után? Hogyan hat önre a vereség? Kérem, az ötfokú skálát használva ítélje meg, hogy mennyire igazak ezek a kijelentések Önre nézve. Hogyan folytatja?

5 = erősen jellemző

4 = eléggé jellemző

3 = néha igen, néha nem

2 = kevésbé jellemző

1 = egyáltalán nem jellemző

1	Igyekszem elkerülni a versengéssel járó helyzeteket a jövőben.	1	2	3	4	5
2	Általában hamar feladom, ha versengő helyzetbe kerülök.	1	2	3	4	5
3	A vereség energiát ad, legközelebb nagyobb erőfeszítéssel, még többet dolgozom.	1	2	3	4	5
4	Elfogadom a vereséget és megpróbálok tanulni belőle.	1	2	3	4	5
5	Megőrzöm az önbizalmamat és a nyugalمامat.	1	2	3	4	5
6	Elveszítem az önbizalmamat és a nyugalمامat.	1	2	3	4	5
7	Eltökélem, hogy legközelebb nyerni fogok.	1	2	3	4	5
8	Igyekszem magamat még jobbra tenni.	1	2	3	4	5
9	Elveszítem a bátorságomat és nem folytatom.	1	2	3	4	5
10	Igyekszem elfelejteni.	1	2	3	4	5
11	A vesztes az élet része. Igyekszem kibírni.	1	2	3	4	5

VII.

Kérem, olvassa el figyelmesen az alábbi állításokat, majd 1-től 6-ig terjedő skálán a *megfelelő szám bekarikázásával* mindegyiknél jelezze, hogy mennyire ért velük egyet.

(1 = egyáltalán nem értek egyet ... 6 = teljes mértékben egyetértek)

Kérem, sorban haladjon, és ne hagyjon ki kérdést!

1	A versenysport alapjában véve igazságos.	1	2	3	4	5	6
2	Versenyzéskor csak elvétve történik velem igazságtalanság.	1	2	3	4	5	6
3	Úgy gondolom, hogy a versenyzőkkel általában a versenysport bármilyen területén csak nagyon ritkán történik igazságtalanság.	1	2	3	4	5	6
4	Versenyzőként a versenysportban rendszerint azt kapom, amit megérdemlek.	1	2	3	4	5	6
5	Versenyzőként a versenysportban rám vonatkozó fontos döntések rendszerint igazságosak.	1	2	3	4	5	6
6	A versenysportban az igazság mindig győzedelmeskedik az igazságtalanság felett.	1	2	3	4	5	6
7	Ami a versenysportban történik velem, az általában méltányos.	1	2	3	4	5	6
8	A versenyzők a versenysportban általában azt kapják, amit megérdemelnek.	1	2	3	4	5	6

VIII.

Kérem, olvassa el figyelmesen az alábbi állításokat, majd 1-től 9-ig terjedő skálán mindegyiknél jelezze a megfelelő szám bekarikázásával, hogy mennyire ért velük egyet!

Kérem, minden állításnál jelöljön meg választ!

1. A magyar társadalom nagyjából igazságos.

Nagyon nem értek egyet 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Nagyon egyetértek

2. A magyar politikai rendszer nagyjából megfelelően működik.

Nagyon nem értek egyet 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Nagyon egyetértek

3. A magyar társadalmat radikálisan át kellene alakítani.

Nagyon nem értek egyet 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Nagyon egyetértek

4. Magyarországon élni a legjobb a világon.

Nagyon nem értek egyet 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Nagyon egyetértek

5. A magyar állam tevékenysége általában jó célokat szolgál.

Nagyon nem értek egyet 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Nagyon egyetértek

6. Mindenkinek van esélye arra, hogy gazdag és boldog legyen.

Nagyon nem értek egyet 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Nagyon egyetértek

7. A magyar társadalom évről évre egyre rosszabb.

Nagyon nem értek egyet 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Nagyon egyetértek

8. A magyar társadalomban az emberek rendszerint azt kapják, amit megérdemelnek.

Nagyon nem értek egyet 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Nagyon egyetértek